

Natuur- en Vogelwacht Culemborg

Hak-al

maart 2016 - jaargang 42 - nr 1

- *De opmars van de cetti*
- *Culemborgse wijk blijkt spreeuwenwalhalla (van internationale allur*
- *Groepsschuilplaatsen wintertelling 2016*
- *Jaarverslag NVWC 2015*

Het Oortdeel

Louis van Oort

Lvanoort@planet.nl

Requiem voor een zwijntje

Begin februari werd in een bosje langs de Daam van Dijkweg – ergens in het veld, niet ver van de A2 – een dood wild zwijn gevonden. Een jonkie nog. Bij het overzicht van waarneming.nl stond de waarneming niet eens in het rood, want een wild zwijn is een vrij algemene soort in Nederland. Maar niet in de Betuwe!

Officieel mogen wilde zwijnen maar in twee afgebakende gebieden in Nederland voorkomen: Nationaal Park de Hoge Veluwe en het in Limburg gelegen Nationaal Park De Meinweg. Daarbuiten wil men van overheidswege (jawel) geen wilde zwijnen hebben. Want ja jonguh, die beesten richten schade aan en god weet wat voor administratieve ellende je op de hals haalt om die schade te compenseren. Dus buiten Veluwe en Meinweg: afknallen die handel!

De zwijnen zelf hebben geen bericht gehad van deze officiële richtlijnen, dus die trekken zich er geen ene moer van aan. Regelmatig ontsnappen er enkele harige knorries uit hun groene getto. En hier en daar ontstaan al kleine populaties; bijvoorbeeld in oostelijk Brabant, Twente en zelfs op de Heuvelrug. Maar de Betuwe was tot nu toe een maagdelijk zwijnengebied. Dichterbij dan Rhenen waren ze nog niet gekomen. Tot het dappere beestje, dat in het Culemborgse veld aan zijn (het was een hij) einde kwam.

Ik vroeg me meteen af hoe hij hier in vredesnaam verzeild was geraakt. Dan kun je natuurlijk meteen aan een prozaïsch antwoord denken als: iemand uit Beesd heeft het beest aangereden op de weg tussen Garderen en Stroe en had geen zin in gedoe. Zwijn in de kattenbak en hup dumpen vlak bij huis ergens in de rimboe.

Maar ik preferer een poëtischer, romantischer verhaal. Barendje, zo noem ik het zwijntje, was intens gelukkig in zijn roedel, ergens op de Velwezooom. De hele dag een beetje naar eikels lopen wroeten, zijn chagrijnige zusje in de staart bijten en bommetjes in de modder maken. Toch begon het in het kleine zwijnbrein een beetje te knagen. Er moest meer zijn in de wereld dan eikels en modder. En Barendje wilde dat uitvinden. Op een ochtend sloop hij weg uit het familieleger, stak zijn neus in de lucht en dribbelde kordaat in wat een zuidelijke richting bleek. Hij had de pas er lekker in en was nog lang niet moe, totdat hij moest stoppen. Er stond namelijk een hek, dat veel te hoog was voor zijn kleine varkenspootjes. Maar Barendje was niet voor één gat te vangen. Hij liep gewoon langs het hek tot hij bij een opening kwam. Kinderen hadden hier blijkbaar een gat in het hek gemaakt en Barendje schoot erdoorheen. En voort ging het. Lopen lopen lopen. Inmiddels was hij enkele landweggetjes overgestoken en een hele grote weg. Ook passeerde hij twee tunneltjes. En toen het donker begon te worden, stond hij ineens bij een hele grote drinkplaats. Zoiets had hij nog nooit gezien. Hij stoof naar het water toe – want hij stierf van de dorst – maar hij schoot net iets te ver door, zodat hij plompperverloren terecht kwam in de Neder-Rijn, zoals deze drinkplaats heette.

Varkens kunnen verrassend goed zwemmen, maar dit viel niet mee. Barendje kon nog net op een drijvende pallet klimmen en zo zakte hij de rivier af. Nat en vermoeid viel hij in slaap. Tot hij midden in de nacht wakker werd van hard ruisend water en veel licht: de waterkrachtcentrale bij Maurik! Zijn pallet spoelde op de zuidoever aan en hij kroop aan wal. Nu zocht hij een bosje op zodat hij warmpjes verder kon slapen. De volgende dag – hij werd steeds hongeriger – ging hij toch maar weer op pad. Het was een zondag, dus er was weinig verkeer, maar toch werd hij af en toe gezien door een fietser, of een automobilist. Hij liep door velden, stak twee bruggen over, waaronder een hele lange, en bleef maar lopen. Twee dagen lang, waarbij hij af en toe iets te eten vond, maar te weinig om echt zijn honger te stillen. Uiteindelijk kwam hij bij een onneembare barrière: de A2. Volkomen op en uitgeteerd van de honger keerde hij zich met doffe ogen om. Er zat niet anders op dan terug te keren. Opeens zag hij heel in de verte, in het laatste licht van de avond, een beeld van een mensenkind. Naast het kind een opkomende zon in vrolijke rood en gele zonnestralen. „Morgen ga ik naar dat mensenkind toe”, dacht Barendje. Maar hij moest eerst slapen. Hij kon niet meer. In een bosje aan de Daam van Dijkweg krulde hij zich op. Om nooit meer wakker te worden.

Toch had hij ontdekt dat er inderdaad meer was op de wereld dan modder en eikels: hekken, een rivier, wegen, bruggen, tunnels, waterkrachtcentrales en Culemborg.

Louis van Oort

Colofon

Voor vragen over de bezorging:
Loes Plaisier
0345 - 51 98 47

Redactieadres:
Dirk van Opheusden
Egelantier 29
4102 XD Culemborg
06 - 38 91 03 09
e-mail: redactie@nvw.nl

Eindredacteur:
Louis van Oort

Redactie:
Dirk van Opheusden
Harry van de Warenburg
Jan Dirk Buizer
Berry Lucas

Webbeheer:
Jan Dirk Buizer

Uitgave:
Natuur- en Vogelwacht Culemborg
Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg

e-mail: post@nvw.nl
website: www.nvw.nl

Vormgeving:
Berry Lucas, Jan Dirk Buizer

Druk:
Stichting MEO
Alkmaar

Oplage:
400 exemplaren

Distributie:
A. van de Berg, Y. en J. Bosma,
Th. & A. Boudewijn, J. Geven, G. Greve,
J.J. Geleedst, Y. Jakobs-Lammers,
Jandirk Kievit, L. v.d. Kooij, Jan Dirk Buizer/
Mirjam Melman, W.&C. Rubers, W. de Rooij,
H. v.d. Warenburg en F. Waroux.

Lidmaatschap:
Hak-al is een uitgave van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg en wordt gratis onder haar leden verspreid.

Coverfoto's:
Foto's van het 1001-soortenjaar, Hans Kunstman.
Achterzijde: -

Nummer 2016-1

- 2   **Het Oortdeel**
- 4   **Bij de Poot**
Kleine zilvermeeuw kiest liever voor Italië
- 5   **De opmars van de cetti**
- 8   **Culemborgse wijk blijkt spreeuwenwalhalla**
- 13   **Waar komt die naam vandaan?**
Het jaar van de kievit
- 15   **De avond is gevallen: tijd om te vleren**
- 16   **Goed gezien tussen Lek en Linge**
Groepsschuilplaatsen wintertelling 2016
- 18   **Jaarverslag NVWC 2015:**
- 18   *Bestuur*
- 20   *Vogelwerkgroep*
- 26   *Nestkastenwerkgroep*
- 28   *Insectenwerkgroep*
- 32   *Jeugdgroep*
- 34   *Knotwerkgroep*
- 35   **Adressen en info**

ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling)

De NVWC is een ANBI-instelling en dat betekent dat een gift aan de NVWC aftrekbaar is van het belastbaar inkomen. U heeft dus een belastingvoordeel!

Mailadres

Heeft u een mailadres dan heeft de NVWC graag dat u dat aan ons doorgeeft. Op die manier kunnen wij u o.a. goed op de hoogte houden van actuele zaken over de natuur, zoals via deTsjiepl.

U kunt uw mailadres doorgeven aan:
bestuur@nvw.nl

Bijzondere Kleine mantelmeeuw kiest liever voor Italië

Thierry Jansen

Op 25 augustus 2015 zat in de uiterwaarden bij Everdingen een kleine mantelmeeuw met een donkergroene ring. De code op de ring was: F.AFK. Op de website cr-birding.org was terug te vinden dat deze vogel uit een ringproject van Kees Camphuysen (NIOZ, Texel) afkomstig is. De vogel werd in 2007 als volwassen vrouwtje op Vlieland geringd door Peter de Boer (de eerste F in de code staat voor 'female').

Toen Kees Camphuysen de terugmelding van F.AFK uit Everdingen ontving, reageerde hij erg enthousiast; niet alleen omdat de vorige terugmelding alweer van 5 jaar geleden dateerde, maar vooral omdat F.AFK een bijzondere kleine mantelmeeuw is.

In onderstaand kaartje op basis van terugmeldingen van in Nederland geringde vogels is te zien dat de meeste (95%) kleine mantelmeeuwen in het najaar in een smalle band ten zuidwesten van het broedgebied verblijven. In deze band liggen België, Frankrijk, Spanje, Portugal en Marokko.

Een beperkt aantal geringde kleine mantelmeeuwen (tot nu toe vijf vogels) laat een ander patroon zien, en F.AFK is daar een van. Deze vogels trekken in het najaar namelijk naar Italië. Kleine mantelmeeuwen keren doorgaans elk jaar terug naar hetzelfde

Foto 1 – Kleine mantelmeeuw "F.AFK" bij Everingen – T. Jansen

overwinteringsgebied, en dat geldt ook voor deze 'Italianen'. Het lijkt daarom te gaan om consequente uitzonderingen op de regel. Ook in Algerije en Libië zijn enkele Nederlandse kleine mantelmeeuwen waargenomen die daar meerdere keren terugkeerden.

Uit studies naar trekroutes van kleine mantelmeeuwen in West-Europa blijkt eenduidig dat er sprake is van twee routes: een oostelijke en een westelijke. Sommige vogels, zoals de Deense en de Nederlandse, nemen de westelijke route en volgen grofweg de westkust van Europa, andere zoals de Finse vogels trekken via Israël naar Oost Afrika.

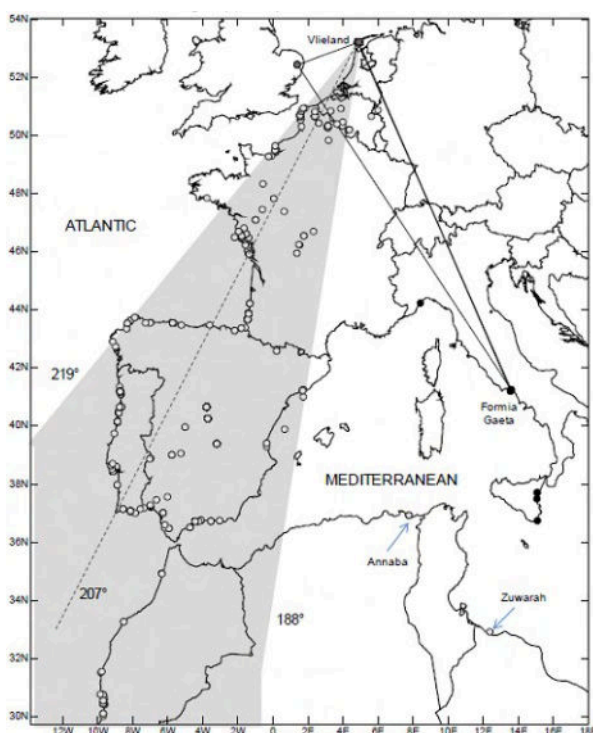
Een gezenderde Deense kleine mantelmeeuw toonde aan dat niet alleen enkele Nederlandse vogels zoals F.AFK afwijken van deze gangbare routes: dit exemplaar trok jaarlijks via Nederland en Italië of de Balearen naar een overwinteringsgebied in Algerije.

De terugmeldingen van F.AFK uit Italië waren aanleiding voor een publicatie van Kees Camphuysen c.s. in *Sula* over trekroutes van kleine mantelmeeuwen. Het is altijd leuk om achtergrondinformatie te ontvangen van een afgelezen geringde vogel, maar in dit geval daarom extra leuk!

Achtergrondinformatie en kaartje:

Nederlandse Kleine Mantelmeeuwen in Italië - Kees Camphuysen c.s., *Sula* 22, 2009.

Figuur 1 – Trekroutes Kleine Mantelmeeuwen

De opmars van de cetti

Tekst: Berry Lucas

Foto Wikimedia

Dit klinkt als de titel van weer een nieuwe episode uit de StarWars-reeks van Lucasfilm Ltd. (nee, George is geen familie van me, wel heet een van mijn zonen Joris). We hebben het hier over de spectaculaire sprong voorwaarts die de Cetti's zanger - kortweg "cetti" (spreek uit tsjetti) in de wandelgangen - naar het werkgebied van de NVWC heeft gemaakt. Op meerdere plaatsen dook dit luidruchtige moerasvogeltje de afgelopen twee jaar plotseling op. Dat kwam overigens niet helemaal uit de lucht vallen...

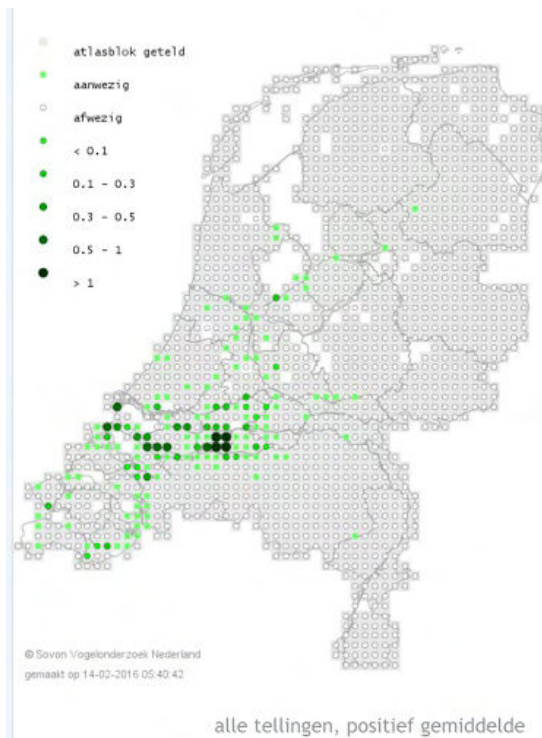
Toen ik net begon als vogelaar hadden veel uitheemse soorten in mijn Petersons vogelgids nog iets magisch en ongenaakbaars; dat gold al helemaal voor soorten die als voorvoegsel de naam van een of andere beroemde natuurvorser hadden. Verlekkend keek je naar de plaatjes van deze voor jou vrijwel onbereikbare soorten: Bairds strandloper, Ross' meeuw, Wilsons stormvogeltje, Rüppells grasmus, Kuhls pijlstormvogel etc. Ook bijvoorbeeld de Cetti's zanger moest dan bijna wel in die categorie vallen, alleen weggelegd voor globetrotters, of als super twitch voor fanatieke soortenjagers (tot dat slag heb ik me overigens nooit verder ontwikkeld). Maar eigenlijk was de vogel met die exotische naam al binnen het bereik van de doorsnee-vogelaar. Want na de eerste ontdekking in Nederland in 1968 was de cetti vanuit zuidelijk Europa begin jaren zeventig stevig opgerukt naar onder meer de Biesbosch en andere plekken in zuidwest-Nederland; nota bene op fietsafstand van Culemborg lag een vooruitgeschoven post, in de befaamde Zouweboezem.

Zouwe-ontboezeming

Dus die fietsexcursie naar de Zouweboezem die ergens midden jaren zeventig werd georganiseerd door de

NVWC, daar moest ik bij zijn. Vol verwachting fietsten we op een mooie mei-dag met een groepje uitgelaten NVWC-jongeren onder leiding van Gerard van Zuylen over de dijk richting Ameide. Na een tocht van ongeveer een uur reden we naar beneden de Zederikkade op. De kolonie zwarte sterns die we zagen, leverde ons eerste onvergetelijke moment op. De dag kon eigenlijk al niet meer stuk. Op een gegeven moment riep Gerard: 'Ik hoor hem!'. We luisterden een tijdje aandachtig, maar het bleef stil. Gerard even later nog een keer: 'Ja, daar! Hij zingt weer, hoor je hem?' En hij wees naar een plek ergens in de rietkraag langs het water van de Oude Zederik. Ik hoorde en zag weer niets. Om mij heen reageerden mijn excursiegenoten opgetogen. Dat deed ik dan ook maar... al durfde ik niet toe te geven dat ik geen enkel teken van leven van de Cetti's zanger had geregistreerd. Met dat geheim heb ik nog jaren moeten leven. Daarom herinner ik me dit als de dag van gisteren. Hierbij dus mijn nederige bekentenis dat het vele jaren zou duren voordat ik de soort echt kon bijschrijven op mijn nationale levenslijst. En wie weet was ik de enige niet... Het aanschouwen van de purperreigerkolonie, jagende bruine kiekendieven en zingende snorren maakten toch nog veel goed die dag.

Getelde Cetti's zangers (broedvogels, voorlopige resultaten) uit Vogelatlas 2015 SOVON

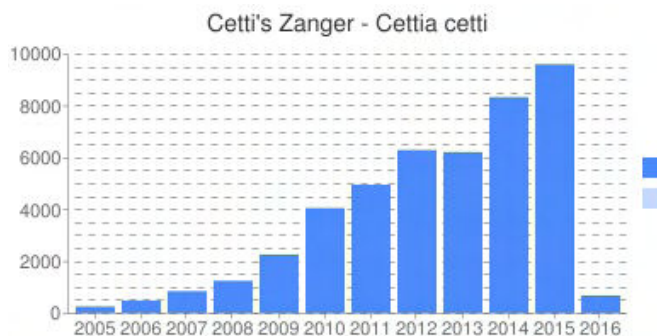
Biesbosch

De dappere Cetti's zanger hield in de Zouweboezem daarna nog maar kort stand. De kans om hem nog in de buurt te scoren, was voor mij voorlopig verkeken. Deze zuidelijke insecteneter is namelijk een standvogel die het hele jaar in hetzelfde gebied verblijft, en die het zwaar heeft in een strenge winter. Ook in de Biesbosch, het belangrijkste bolwerk van de soort in Nederland waar in 1978 nog vijftig zingende vogels waren geteld, zorgden strenge winterse perioden in 1978/1979 (nét geen Elfstedentocht) en in en rond 1985 en 1986 (Elfstedentocht!) dat de soort volledig verdween.

Zo nu en dan werd de Cetti's zanger tussentijds wel waargenomen in de Biesbosch. Vooral vanaf 2005 breidde de soort zich echter in rap tempo uit. In 2010 werden er al 314 territoria vastgesteld, een opzienbarende toename. De populatie Cetti's zangers bleef ook daarna tegen de verwachting in groeien. De beheerders van de Biesbosch stonden voor een raadsel: de koude winters rond 2010 leken de mediterrane vogels niet te deren. Daarentegen verdween de vogel wel op andere verspreide plekken. Blijkbaar voelt de Cetti's zanger zich op zijn gemak in het zoetwatergetijdengebied. Vorig jaar werden van deze zangvogel maar liefst 745 territoria gevonden. Ook daarbuiten, meestal op niet al te grote afstand, was inmiddels op een aantal nieuwe plekken zijn opvallende zang te horen. De Biesbosch is echter nog steeds het belangrijkste leefgebied in Nederland: naar schatting driekwart van de broedpopulatie bevindt zich in dit Nationaal Park. Tijdens een vaartocht door de Biesbosch kun je tegenwoordig niet meer ontkomen aan een ontmoeting met de Cetti's zanger.

Hink-stap-sprong naar Culemborg

Omdat in de Biesbosch de populatie sterk groeide, en het aantal waarnemingen in de Delta en ook noordelijker bij Almere en Amsterdam toenam, waren ook bij onze vogelwerkgroep de verwachtingen "hooggespannen". De expansie naar het noordoosten en oosten liet echter op zich wachten. Pas vanaf

Meldingen van Cetti's zanger in Nederland vanaf 2005, waarneming.nl.

2012 leek de populatie cetti's uit de Biesbosch te barsten en een definitieve sprong over de Merwede heen naar onze contreien. Al was het geen tsunami, volgens waarneming.nl ging het vanaf 2013 opeens wel snel: de soort kroop boven Gorinchem langs de Lingedijk omhoog naar ons toe. Jouke Altenburg hoorde tijdens zijn Vogelatlas-telling in april 2014 al een verdachte vogel bij Fort Asperen. Uiteindelijk, op 5 mei 2014, had Daniël Beuker de langverwachte primeur. In het natuurgebied Molenkade/De Waai tussen de Diefdijk en de A2 meldt hij een zingende Cetti's zanger: een nieuwe soort voor onze regio en een heuse sensatie voor vogelend Culemborg! Het werd meteen een *musthave* voor de Big Day die een paar dagen later gehouden werd.

De volgende melding in september dat jaar kwam uit de uiterwaard bij Everdingen (Ries van Griensven). En in september het jaar daarop kreeg ik zelf de eerste uitbundige serenade in de Baarsemwaard. Zowel uit het Molenkade-gebied als uit de Baarsemwaard bleven de waarnemingen vervolgens binnenstromen. Ook van de Steenwaard kwam een cetti-melding. In het jaar daarop werd er - alweer door Daniël - een zingend exemplaar aangetroffen in een griend langs de Holderweg.

Territoria

Bekend is dat de Cetti's zanger een flink territorium kan hebben van vele hectares. Het lijkt er ook op dat een vogel zich daarbinnen snel en ongezien kan verplaatsen. Mijn eigen ervaring is dat een cetti die het ene moment hier zit te zingen, zich even later een paar honderd meter verderop kan laten horen. Toch was er een sterk vermoeden dat er zowel bij de Molenkade/De Waai als in de Baarsemwaard op een gegeven moment gelijktijdig twee zingende vogels in de broedtijd aanwezig waren. Bij de langgerekte Baarsemwaard was dat een kwestie van sneller de dijk langs fietsen dan een cetti kan vliegen - ik moest namelijk de trein halen- en binnen een minuut twee mannetjes te horen aan de twee uiteinden van het terrein. (NB de zogeheten fusie-afstand bij broedvogelinventarisatie voor de soort is 300 meter). Dat zou dus betekenen dat we in 2015 minimaal 5 territoria rond Culemborg hadden! Dat wil overigens niet zeggen dat er ook sprake was van broedgevallen, want dit zouden volgens SOVON ongepaarde mannetjes kunnen zijn. Beweerd wordt bovendien dat jonge, vrijgezelle vogels al anderhalve maand nadat ze het nest verlaten hebben volop kunnen gaan zingen.

Explosief

De Cetti's zanger heeft de reputatie zich meer te laten horen dan te laten zien. Zijn aanwezigheid maakt hij meestal kenbaar door de harde, eruptieve zang onder in dichte oevervegetatie. Als ik mijn hond roep of fluit in de Baarsemwaard, is het in de regel niet deze die appelleert (een beagle hè), maar slaat soms wél de Cetti's zanger aan met een waar klankensalvo. Het is typisch gedrag van de zanger om geluiden uit de omgeving te overstemmen, zoals die van ronkende motorbootjes. (Deze vermelding is overigens niet bedoeld als tip voor de komende Big Day).

Het zeer kenmerkende geluid van de Cetti's zanger vergeet je nooit meer. Hij begint met één of twee explosieve noten, is dan even stil en rondt zijn liedje af met een reeks luide *tsjetsjoe*-klanken, die vaak wat in volume aflopen. Sommige mensen horen hierin zijn Latijnse naam *Cettia cetti*. Die naam is echter geen onomatopée (zoals die van grutto en tjiftjaf), maar is ontleend aan de naam van een Italiaanse natuuronderzoeker-wiskundigepriester uit de 18e eeuw, Francesco Cetti. Niet dat hij de Cetti's zanger ontdekt heeft als nieuwe soort: de Nederlandse onderzoeker Coenraad Jacob Temminck noemde, als eerbetoon aan Francesco Cetti, in 1820 de door hem beschreven vogel *Sylvia cetti*. Later werd dat *Cettia cetti*, waarmee ook een hele familie van zeven geslachten met tweeëndertig vogelsoorten (zoals de struikzangers) naar Cetti werd vernoemd, de *Cettiidae*.

Zelf heb ik de cetti alleen nog maar heel kort vliegend kunnen oppikken in de kijker. Ik heb dus ook niet kunnen waarnemen dat het zangertje veel weg heeft van een forse winterkoning, met zijn opgerichte staart in zit en zijn roestbruine kleur.

Leefgebied en behoud bij Culemborg

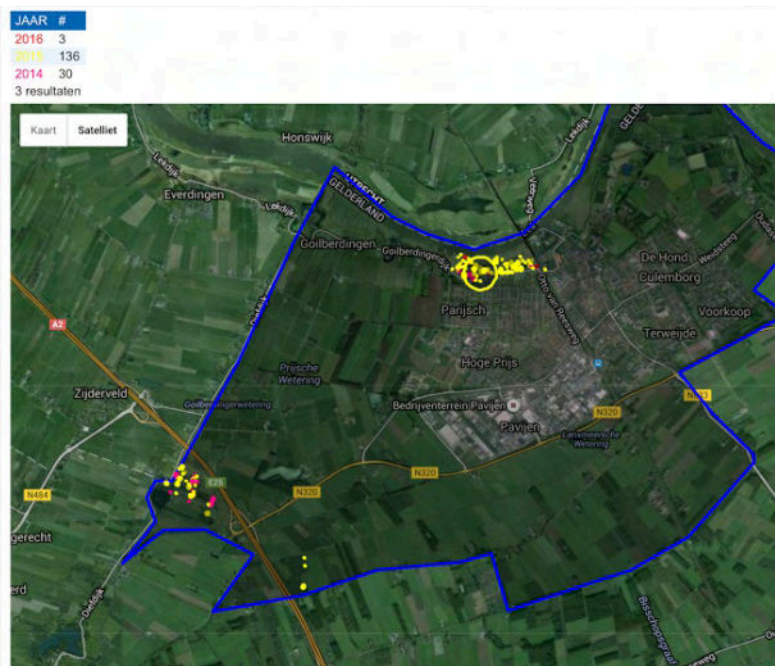
De bezette gebieden rond Culemborg voldoen aan het beschreven karakteristieke leefgebied van dit moerasvogeltje: een combinatie van dichte rietbegroeiing en ontoegankelijk wilgenstruweel in de buurt van water. Plekken waar je bijvoorbeeld ook de blauwborst aantreft. Laten dat nou juist de gebiedskenmerken van de Baarsemwaard zijn die onder druk staan, omdat Rijkswaterstaat

Boven: Kenmerkende habitat van Cetti's zanger in de Baarsemwaard, oktober 2015 met riet, ruigte en struweel.

Onder: Vegetatie is grotendeels verwijderd (november 2015), waardoor waarschijnlijk minder optimaal leefgebied voor de soort is ontstaan.

Foto's auteur.

Stippenkaart van waarnemingen van Cetti's zanger in 2014, 2015 en 2016 binnen de gemeentegrens Culemborg. Bron waarneming.nl.

met de nieuwe Stroomlijnaanpak nogal steriele uiterwaarden voorschrijft met het oog op een goede hoogwaterdoorstroming. Inmiddels is daar al een groot deel van de ruige vegetatie en opgaande begroeiing verwijderd door de beheerder. Dat heeft gelukkig nog niet gezorgd voor het verdwijnen van de Cetti's zanger, want ook de afgelopen winter is de zang gelukkig weer gehoord in de rietrestanten. Maar wat was er gebeurd als we niet zo'n kwakkelwinter hadden gehad?

Een boswachter in de Biesbosch vertelt op YouTube hoe de Cetti's zanger gedurende weken van vorst en sneeuw toch kan overleven. De vogel leidt dan een beschut bestaan onder een dichte bedekking van plat liggend oud riet, hoge grassen en ruigtekruiden, waaronder een soort tunnelstelsel is ontstaan. Daar kan hij ook onder barre omstandigheden dicht aan de grond voedseldiertjes vinden. Bovendien zijn er aanwijzingen dat mede door de vroegere voorjaren het voedselaanbod in dit soort begroeiingen in de vorm van insecten groter is geworden.

Die vaststelling zou betekenen dat de soort in een strak gemaaide rivieruiterwaard zonder ruigte op lange termijn weinig kans maakt. Tenzij we geen historisch strenge winters meer krijgen - en met de klimaatverandering is dat niet ondenkbaar. In dat laatste geval zal de Cetti's zanger zeker met de opschuivende klimaatzones oprukken naar nog niet bezette gebieden in het noorden en oosten van het land. Maar als de vorst weer meedogenloos toeslaat kan het zo weer een hele tijd afgelopen zijn, tot de volgende invasiegolf vanuit het zuiden.

Bronnen

- Cetti's Zanger - sovon.nl/nl/soort/12200
- Cetti's zanger neemt explosief toe - naturetoday.com (14 juli 2009)
- Cetti's zanger - nwc.waarneming.nl/soort/view/237
- www.aviflevoland.nl/html/Cettis_Zanger.html
- De cetti's zanger; onbekend maakt onbemind - staatsbosbeheerbiesbosch.wordpress.com
- Cetti's Zanger (Cettia cetti) - soortenbank.nl
- Cetti's zanger in Biesbosch wint van koude winter - www.naturetoday.com (7 mei 2010)
- Francesco Cetti - wikipedia.org/wiki/Francesco_Cetti
- De spectaculaire opkomst van de Cetti's zanger in de Biesbosch - youtube.com (28 nov. 2010)

Culemborgse wijk Parijsch blijkt spreeuwenwalhalla van (inter-)nationale allure

Tekst en foto's: Jouke Altenburg

In 2015 zijn in de Culemborgse wijk Parijsch-1 op 4.2 hectare bijna 90 spreeuwenterritoria vastgesteld, waarvan 75 nesten met jongen. Hoe opmerkelijk is dat? Vijf tellingen in acht dagen leverden verrassende resultaten op. Het Jaar van de Spreeuw (2014) vormde de aanleiding om in de eigen woonwijk eens extra naar spreeuwen te kijken. Een oriënterend wandelingetje bracht aan het licht dat de spreeuwen bij een flink aantal woningen via de hoekpannen een (onbedoelde) nestruimte tussen het boeiboord, buitenmuur en dakbeschot kunnen bereiken. De daken hebben namelijk een afgetimmerde overstek van ca. 30 cm. Een telronde op 30 maart 2014 leverde 37 territorium indicerende waarnemingen op. Gezien de timing in de broedcyclus (de broedfase) en de kleine kans om met één bezoek alle territoria c.q. nesten in de wijk in beeld te krijgen (zie verder in dit artikel) is de berekende gemiddelde dichtheid van 8.8 territoria per hectare waarschijnlijk een stevige onderschatting. Een goede reden om in 2015 de spreeuwenstand in de wijk eens beter in beeld te brengen.

Onderzoeksgebied en methode

De woonwijk van ca. 260 m x 160 m is gebouwd in het jaar 2000 en ligt in het noordwestelijk deel van Culemborg, aan de rand van de bebouwde kom (zie figuur 1). Het onderzoeksgebied wordt begrensd door de Merelweg/Oeverloperpad (noord), Ooievaarlaan (oost), Putterweg/Kwartelpad (zuid) en Nachtegaallaan (west). De oostelijk gelegen woonwijk Goilberdingen dateert uit de jaren '90. Aan de zuidzijde ligt de wijk Parijsch-2; deze is gebouwd in de jaren 2003-2004.

De oppervlakte van het onderzoeksgebied is ca. 4.2 hectare. De wijk bestaat voor ca. 65% uit twee-onder-een-kapwoningen en geschakeld gebouwde, semi-vrijstaande huizen, waarvan het pannendak op ca. 5.5 meter hoogte begint. In Groenlingstraat en Gruttostraat staan in totaal zes blokken rijtjeswoningen, waarvan het dak op ca. 3 meter hoogte begint. De nokken van alle daken kennen een (nagenoeg) noord-zuidoriëntatie, op twee

Figuur 1. Overzicht van het onderzoeksgebied: de wijk Parijsch-1 – (kaart Google Earth).

Merelweg in de wijk Parijsch.

hoekwoningen aan beide uiteinden van de Merelweg na. De hoekpunten van de kappen liggen (vrijwel) op het noordwesten, noordoosten, zuidoosten en zuidwesten.

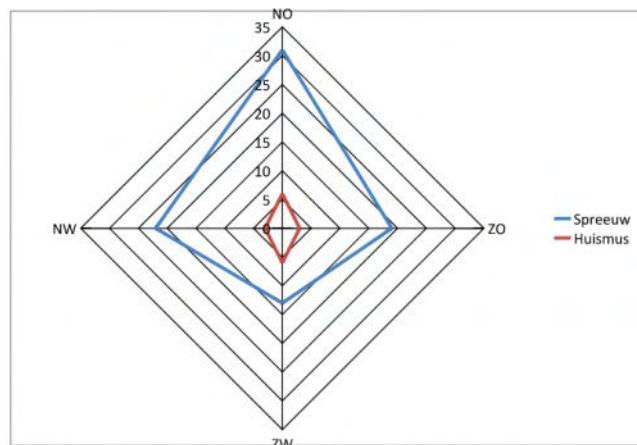
Volgens de Stadsvogelbalans (Louwe Kooijmans & Schoppers 2013) kan de wijk worden gekarakteriseerd als 'open nieuwbouw'. De bebouwingsdichtheid is laag-gemiddeld: de 125 woningen resulteren in een dichtheid van ca. 30 woningen per hectare. De tuinen zijn vaak ruim, de oppervlakte openbaar groen

Nestlocatie	Zeker broedgeval (broedcode 16)	Mogelijk of waarschijnlijk broedgeval (broedcode 9, 6, 5 of 2)
hoekpan	68	12
dakraam	4	
midden in dakgoot	1	
nok uitbouw	1	
dakkapel	1	
Subtotaal	75	12

Tabel 1: Nestlocaties van de tussen 7 en 14 mei 2015 getelde spreeuwenterritoria (1e legsel) en mate van broedzekerheid op basis van Van Dijk & Boele (2011)

en bestrating zijn beperkt. De oppervlakte potentieel spreeuwenfoerageergebied in de wijk is beperkt tot één speelveldje met gras langs het Koolmeespaspad. Direct om de wijk liggen drie paardenweitjes van particulieren. Aan de westkant vormen een hoogstamboomgaard en aansluitende maïsakker de directe begrenzing. Op wat grotere afstand (ca. 400-600 meter) liggen aan de westzijde intensieve raaigrasgraslanden, achter een middelstamboomgaard. Direct ten noorden van de Lekdijk ligt de Baarsemwaard. Deze 'ruige' uiterwaard wordt in het zomer halfjaar door rundvee begraasd.

Spreeuwen broeden synchroon, wat tot een uitkomstpiek voor het

Figuur 2: Verdeling van de spreeuwnesten per windrichting voor de hoekpannen

eerste legsel leidt (Cramp & Perrins 1994). Gezien de hoge dichtheden en de overzichtelijke preferente nestlocaties in de wijk (de hoekpannen) besloot ik me te richten op het vinden van nesten, om een zo accuraat mogelijk beeld te krijgen van de lokale populatie. Ik ging ervan uit dat de kans om bedelende jongen te

Camerakast voor de spreeuw bij de familie Stol.

horen groter is dan de kans om een oudervogel met voer een nestplaats in te zien glippen. De start van de inventarisatierondes is daarom gepland op basis van beelden van de spreeuwen camerakast op het erf van de familie Stol en controles van steenuil kasten in de omgeving. In een aantal van deze steenuil kasten broeden namelijk jaarlijks spreeuwen.

De eerste spreeuweneieren in de nestkasten (N=8) werden tussen 10 en 13 april gelegd. De uitkomst van de eieren werd geraamd op 26-29 april op basis van de volgende aannames: a) vijf dagen voor de eileg (legselgrootte vijf eieren), b) start broeden bij één na laatste ei en c) twaalf dagen voor de broedperiode (Cramp & Perrins 1994). Bedelende spreeuwenjongen zijn van enige afstand goed te horen. De voerfrequentie door de ouders is bij een

Bij nieuwbouwhuizen moet op grond van het 'Bouwbesluit' een vogelwerende kering tussen de dakgoot en de dakpannen worden aangebracht (bron: www.bouwbesluitonline.nl). Dat is ook in de wijk Parijsch gebeurd. Desondanks blijken spreeuwen en, in kleiner aantal, huismussen in staat om via de hoekpannen een holle ruimte tussen boeiboord, buitenmuur en dakbeschoot te bereiken. Een onbekend maar vermoedelijk klein aantal wijkbewoners heeft deze ruimte ontoegankelijk voor vogels gemaakt, vanwege de spreeuwen(poep-)overlast die zij ervaren.

jongenleeftijd van 14 dagen maximaal. De ochtend- en namiddaguren zijn de 'voerspitsuren' (Gallacher 1978).

Tussen 7 en 14 mei 2015 zijn vijf inventarisatierondes gelopen met een duur van 50 tot 80 minuten (in totaal 5:15 uur). De bezoeken vonden plaats tijdens een week met fraai weer. Slenterend door de wijk is geobserveerd waar bedelende jongen hoorbaar waren of adulte spreeuwen met voer wegdoeken. Waarnemingen zijn vastgelegd op straat- huisnummer-nestlocatie zoals hoekpan (inclusief windrichting), dakraam of dakkapel en Sovon-broedcode (Van Dijk & Boele 2011).

Resultaten

Er zijn 75 bewoonde spreeuwnestten in de wijk aangetroffen. Daarnaast zijn nog op 12 locaties broedindicatieve waarnemingen gedaan: poep of 'uithangend' nestmateriaal op het boeiboord of naast het dakraam, vaak in combinatie met een aanwezige spreeuw / zingende spreeuwenman. Verder zijn achter hoekpannen van de Merelweg ten minste 18 bewoonde nesten van huismus vastgesteld.

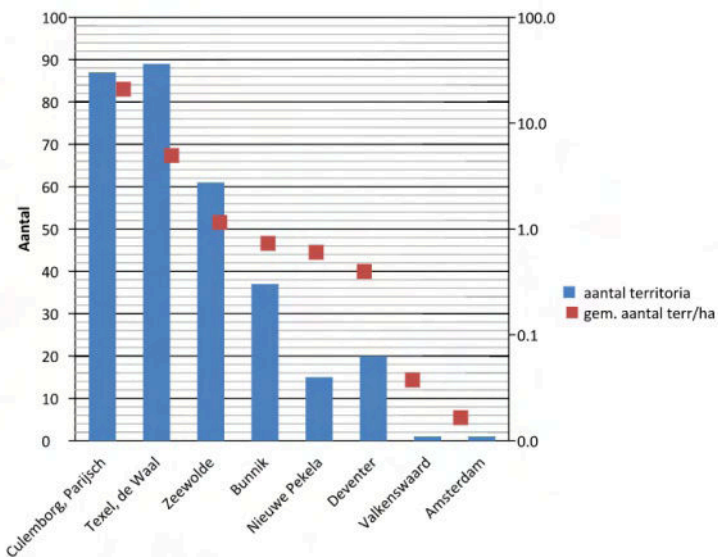
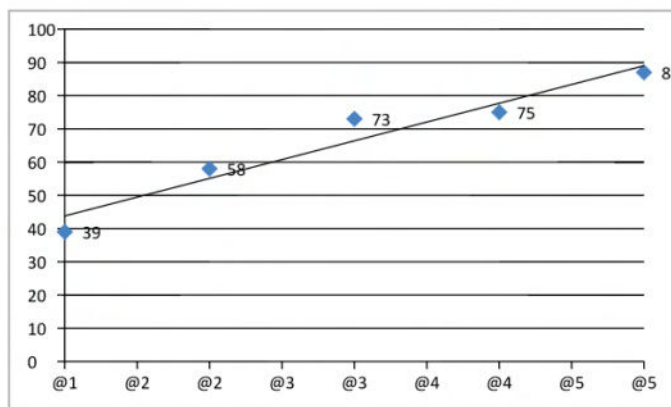
Voorkeur voor windrichting

De hoekpannen bieden toegang tot een holle ruimte achter het boeiboord. Figuur 2 laat zien dat de spreeuwen een voorkeur hebben voor de noordoostzijde: 31 van de 64 beschikbare noordoost-gerichte hoekpannen zijn bezet door spreeuwen, bijna 50%. De daaropvolgende voorkeuren voor noordwest (22%) en zuidoost ontlopen (19%) elkaar niet veel. Zuidwesthoeken werden het minst benut. Omdat de hoekpannen in de wijk voor alle windrichtingen in even groot aantal beschikbaar zijn, namelijk 64 van elk, is er (net) sprake van een statistisch significante voorkeur voor de noordoostpannen.

Er blijken aanzienlijke verschillen in bezettingsgraad tussen de straten te bestaan. De Putterweg scoort qua absolute aantallen nesten het hoogst. De Merelweg telt de minste spreeuwnestten. Naar rato van de beschikbaarheid liggen de verhoudingen anders; dan zijn Gruttostraat en Nachtegaallaan de lijstaanvoerders. In totaliteit blijkt meer dan een kwart van de hoekpannen in de wijk met zekerheid door spreeuwen bezet te zijn.

De verschillen zijn minder groot voor de andere typen nestplekken, zoals de omliggende pannen van dakramen. Deze nestlocaties zijn redelijk verdeeld over de verschillende straten, met uitzondering van de straten met (overwegend) rijtjeswoningen (Groenlingstraat, oostzijde Gruttostraat).

Figuur 3. Cumulatief aantal vastgestelde territoria tijdens de vijf bezoeken met trendlijn

Figuur 6: Met blauwe kolommen (linkeras) het aantal spreeuwenterritoria voor het onderzoeksgebied Parijsch en 7 BMP-plots in stedelijk gebied (2015) versus het gemiddelde aantal territoria per hectare - rode punten rechters met logaritmische schaal (BMP-gegevens bron: Sovon).

Discussie

Belang hoekpannen zeer groot

De spreeuwen nestelen vrijwel alleen in twee-onder-een-kap of semi-vrijstaande woningen: die hebben een door boeiboord omgeven holle ruimte die via de hoekpan bereikbaar is. Daarin zijn 68 van de 75 zekere nestvondsten aangetroffen (90.6%). Ook Verkade (2014) constateert in Noordwijk-Binnen (Z-H) een (lichte) voorkeur voor hoekpannen, al ligt de voorkeur er met 25% een stuk lager. In Noordwijk-Binnen broedden vrijwel even grote aantallen spreeuwen echter ook in schoorstenen of onder de daknok. Deze beide opties zijn in de Culemborgse nieuwbouwwijk niet aanwezig c.q. worden niet benut.

Het enige getraceerde zekere broedgeval in een rijtjeswoning in Parijsch zat bij de nok van een dakkapel. De rijtjeswoningen hebben geen aantrekkelijke nestlocaties voor spreeuwen: de dakgoot zit relatief laag op het vloerniveau van de eerste verdieping. Spreeuwen prefereren doorgaans nesten op grotere hoogtes (Gallacher 1978; Cramp & Perrins 1994). De daken van de rijtjeswoningen hebben verder vanwege een andere constructie geen hoekpannen, noch afgetimmerde dakoverstek.

Ruimtelijke verdeling

Gezien de geringe omvang van het onderzoeksgebied en ruime aanwezigheid van de preferente broedlocatie (hoekpan) zijn de verschillen tussen de straten opmerkelijk. Dat roept de vraag op of de verdeling van spreeuwnestten over de zes straten met geschikte hoekpannen evenredig is met het aantal beschikbare hoekpannen? Door het aantal hoekpannen per straat te delen door het wijk totaal (N=256) en te vermenigvuldigen met het totaal aantal zekere nesten met jongen onder hoekpannen (N=68) kan het aantal verwachte nesten bij een evenredige verdeling worden berekend. De statistische toets laat zien dat de verdeling (net) niet evenredig is: de Gruttostraat en Nachtegaallaan hebben naar verhouding de hoogste dichtheid, die niet door toeval kan worden verklaard.

'Nieuwe' nesten per ronde

Spreeuwnestten met jongen hebben de naam gemakkelijk te

vinden te zijn, maar is dat ook zo?

Figuur 3 laat zien dat tot en met de vijfde ronde nieuwe nesten werden aangetroffen, waarvoor tijdens eerdere bezoeken geen aanwijzingen waren gevonden. Zelfs in de late nestfase worden bedelende spreuwenjongen dus kennelijk makkelijk gemist. Deze ervaring komt overeen met die van Annette van Berkel (2001). Zij zocht als aanvulling op het veldwerk voor haar broedvogel-monitoring-plot in de wijk Voorkoop in het voorjaar van het jaar 2000 gericht naar bewoonde spreuwen nesten. Haar additionele zoeken leverde 6 nieuwe nesten op (+ 19%), die niet tijdens de reguliere telrondes waren ontdekt. Verkade (2014) daarentegen stelt in zijn beschrijving van de spreuwenbevolking van Noordwijk-Binnen dat 'je bijna alle broedpaartjes binnen twee weken voor het massale uitvliegen op papier hebt'.

Trefkans en gemiste nesten

Op basis van de bezoekresultaten heeft Hans Schekkerman geschat hoe groot de kans is om bij één willekeurig bezoek een waarschijnlijk dan wel zeker broedgeval vast te stellen. De beste match met de waargenomen aantallen verkreeg hij bij trefkansen van respectievelijk 47% en 39%. Bij deze trefkansen wordt overigens naar verwachting (op basis van een kop-of-munt kansverdeling) zelfs na vijf bezoeken nog respectievelijk 4% van de territoria en 8% van de aanwezige succesvolle nesten niet waargenomen. De

daadwerkelijke aantallen zijn daarom waarschijnlijk nog iets hoger geweest dan de getelde.

Dichtheid

Een dichtheid van 75 succesvolle nesten op 4.2 ha komt neer op gemiddeld 18 nesten/ha. De 12 waarschijnlijke broedgevallen (poepresten of nestmateriaal bij mogelijke nestopening) meegerekend komt het totaal op 87 territoria; dat is 20.9 territoria/ha. Het is interessant deze waarden naast een aantal referentiegegevens te houden.

Annette van Berkel vond in 2000 in haar BMP plot in de wijk Voorkoop 37 territoria op 11.7 ha: gemiddeld 3.2/ha (bron: Sovon). In de verstreken vijftien jaren is de spreuwenstand in het stedelijk gebied landelijk echter afgenomen (Van Turnhout en van den Bremer 2013), dus het is de vraag of die aantallen in Voorkoop nog steeds gehaald worden. In figuur 4 staan de gemiddelde waarden van een zevental stedelijke telgebieden uit de BMP-database voor 2015 van Sovon. Deze plots hadden een gemiddelde oppervlakte van 38.88 ha. De blauwe kolommen tonen de aantallen territoria per plot. De rode punten indiceren per plot het gemiddeld aantal territoria per hectare. Om lage waarden in het gemiddelde aantal territoria per hectare (blokjes) toonbaar te maken is gekozen voor een logaritmische schaal op de rechteras: elke stap is 10x groter.

Maar twee andere BMP-plots in stedelijk gebied kennen een gemiddelde dichtheid van meer dan 1 spreuwenterritorium per hectare: de Waal (Texel) 4.9/ha en Zeewolde 1.2 /ha. Zelfs al zou het onderzoeksgebied Parijsch van 4.2 ha worden opgeschaald naar 38.88 ha (het gemiddelde van de zeven BMP-plots in overwegend stedelijk gebied) en zou in de aanvullende 34.6 hectare geen enkel spreuwenterritorium worden vastgesteld, dan nog zou de dichtheid in Parijsch gemiddeld 2.2 territorium per hectare bedragen.

Ook in internationaal perspectief is een dichtheid van ca. 20 territoria/ha bijzonder. In de Duitse broedvogelatlas (Gedeon et al. 2014) wordt een dichtheid van 8 paar per hectare als buitengewoon beschreven. "Die Dichten sind in .... Parks (ausnahmsweise 80 Reviere/10 ha) am grössten." De recente Franse broedvogelatlas komt evenmin in de buurt met 1.5 paar/ha: "En milieu suburbain, l'espèce forme des colonies lâches dans les espaces verts, avec par exemple 15 couples/10 ha à Angers (Issa & Muller 2015).

Foerageergebieden en foerageafstanden

Nestgelegenheid is één ding, het draait ook om de beschikbare hoeveelheid voedsel, de kwaliteit ervan en afstand waarop het kan worden gehaald. Om inzicht te krijgen in de laatste factor is in en om de wijk Parijsch-1 op 7, 8, 10 en 14 mei 2015, los van de tellingen, gekeken naar foeragegedrag.

De indruk bestaat dat de vogels vóór het maaien van de intensieve weilanden verschillende foerageergebieden benutten. Op diverse dagen werd bijvoorbeeld gezien hoe spreuwen van de Merelweg en de Fuutstraat over de Lekdijk naar de Baarsemwaard vlogen of het paardenweitje van de fam. Stol benutten. Op 8 mei waren enkele tientallen spreuwen boven de wijk in de lucht aan het foerageren op ca. 1 cm grote insecten, mogelijk zwarte dansvlieg. Voor bruidsvluchten van mieren werden deze dag geen aanwijzingen gevonden.

Op 13 en 14 mei werden de intensieve

raaigrasweilanden ten westen van de middelstamboomgaard gemaaid. Ondanks de afstand van 420-680 meter, gerekend vanaf de west- respectievelijk oostzijde van het onderzoeksgebied, foerageerden de spreeuwen er op 14 mei massaal. Tinbergen (1981) stelde bij het langjarige spreeuwenonderzoek (1976-1979) op Schiermonnikoog een maximale foerageerafstand van 800 m vast. Ook constateerde hij een directe relatie tussen maai- of begrazingsmoment en de plek waar de spreeuwen foerageerden.

Ruimtelijke verdeling en voedselgebied

Het valt op dat de meest westelijk gelegen Gruttostraat en Nachtegaallaan zo'n hoge bezettingsgraad hebben: 50% van de hoekpannen is bezet. De hypothese ligt voor de hand dat sommige spreeuwenparen voorsorteren op de vele voedselvluchten die zij in de late jongenfase moeten maken en daarbij rekening houden met de hoeveelheid energie die het kost om de weilanden als belangrijke voedselbron in dit neststadium te bereiken. Een rekenvoorbeeld ter illustratie. Op basis van Tinbergen (1981) wordt daarbij aangenomen dat een nest met jongen van ca. 15 dagen 300 maal per dag wordt gevoerd. Met een nest aan de westrand van de wijk hoeft een spreeuwenouder per dag 150 vluchten x 130 meter x 2 (heen en weer) = 39 km minder te vliegen dan een soortgenoot met het nest in het midden van de wijk.

Wat tegen de keuzehypothese pleit is het gegeven dat het bezettingspercentage van de nestlocaties in de twee westelijke straten niet hoger is dan 50%. Waarom waren die optimale nestlocaties niet allemaal bezet?

Conclusie

De wijk Parijsch-1 is inderdaad een spreeuwenwalhalla, de dichtheden zijn zeer hoog. De basis daarvoor werd gelegd door de architect en bouwers. Zijn hebben de wijk, vast onbedoeld, van zo'n 256 'nestkasten' voorzien. De combinatie van veel nestruimte met meerdere goede foerageerhabitats binnen 500 meter van de broedplaatsen is waarschijnlijk de oorzaak van de opmerkelijk hoge spreeuwendichtheid in deze Culemborgse nieuwbouwwijk.

Dankwoord

Jan-Willem Vergeer (Sovon) verstrekke de spreeuwengegevens van andere BMP-plots in stedelijk gebied. Chris van Turnhout, Jan Schoppers & Joost van den Bruggen (allen Sovon) gaven reacties op eerdere concepten van dit artikel. Hans Schekkerman (Sovon) verzorgde de statistische toetsen en trefkansberekening. Gert Ottens & Jacintha van Dijk (beiden redactie *Limosa*) leverden waardevolle bijdragen aan het definitieve *Limosa*-artikel, waarop deze samenvatting is gebaseerd. Last, but not least bedank ik camerakasthouders Wim en Janske Stol voor hun grote gastvrijheid en Theo Boudewijn voor de gezellige steenuilkast-controlebezoeken, waarbij we sinds 2014 de spreeuwenjongen ook zijn gaan ringen.

Bronvermelding

van Berkel A. van 2001. Ervaringen met Spreeuwen-inventarisatie in stedelijk gebied. Rubriek Inventarisatieperikelen. Sovon-Nieuws 2001/01: 14-15

Cramp S. & C.M. Perrins red 1994. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North-Africa, The Birds of the Western Palearctic. Oxford University Press - Oxford. Volume VIII: 238-260

Van Dijk A.J. & A. Boele 2011. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Gallacher H. 1978. De Spreeuw. Uitgeverij Het Spektrum Utrecht/Antwerpen

Gedeon K, C. Grüneberg, A. Mitsc van Berkel A. van 2001. Ervaringen met Spreeuwen-inventarisatie in stedelijk gebied. Rubriek Inventarisatieperikelen. Sovon-Nieuws 2001/01: 14-15

Cramp S. & C.M. Perrins red 1994. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North-Africa, The Birds of the Western Palearctic. Oxford University Press - Oxford. Volume VIII: 238-260

Van Dijk A.J. & A. Boele 2011. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Gallacher H. 1978. De Spreeuw. Uitgeverij Het Spektrum Utrecht/Antwerpen

Gedeon K, C. Grüneberg, A. Mitschke, C. Sudfeldt, W. Eikhorst, S. Fischer, M. Flade, S. Frick, I. Geiersberger, B. Koop, M. Kramer, T. Krüger, N. Roth, T. Ryslavý, S. Stübing, S.R. Sudmann, R. Steffens, F. Vökler und K. Witt 2014. Atlas Deutscher Brutvogelarten. Atlas of German Breeding Birds. Stiftung Vogelmonitoring, Deutschland und Dachverband Deutscher Avifaunisten, Münster

-Binnen in 2014. De Strandloper, september 2014: 12-15

websites

www.jaarvandespreeuw.nl

www.sovon.nl

Waar komt die naam vandaan? ????

Het jaar van de kievit

door Ellen Geleedst

Op het moment van schrijven van dit stukje begint bijna het Chinese nieuwjaar. En dat jaar is uitgeroepen tot het jaar van de aap. Dat zou geluk brengen, want een aap is volgens de Chinezen vrolijk, vol energie en creatief. Dat nieuwjaar wordt bij familie gevierd en daarom zien we beelden op televisie van miljoenen reizende mensen. Het gaat in China bij aantallen vaak over groot, groter, grootst.

Zo niet bij de kievit. Omdat het met onze weidevogels alleen maar over weinig en minder lijkt te gaan, hebben Sovon en de Vogelbescherming het jaar 2016 uitgeroepen tot het 'Jaar van de kievit'. De vogel staat dit jaar symbool voor alle weidevogels. Op de websites van beide organisaties staat de nodige informatie over de kievit. En ook in de Vogelbalans, een interessante publicatie van Sovon over de resultaten van drie jaar vogels tellen voor de nieuwe broedvogelatlas, wordt de soort besproken. Ik citeer uit die publicatie: 'Kieviten laten de meest omvangrijke veranderingen zien. Hun voorkomen is over het hele land fors uitgedund. Regio's met een 'stabiele' verspreiding, zoals bij scholekster en grutto, zoeken we vergeefs.' Er wordt ook verteld dat de teruggang met name in het binnenland zit. Bij ons dus.

Buitelende kieviten

Het is goed dat de stand van de weidevogels en daarmee ook de kievit goed in beeld wordt gebracht. En het is goed dat er dit jaar extra aandacht wordt gevraagd voor de bescherming van deze groep vogels. Want ook zonder keiharde onderzoeksresultaten weet iedereen die regelmatig buiten te vinden is het uit eigen ervaring: je hoort steeds minder buitelende kieviten in het voorjaar. En het is zo'n prachtig karakteristiek geluid. De moeite waard om te kijken ook, maar gek genoeg maken ze op mij toch het meeste indruk als ik ze in het (schemer)donker hoor. In de jaren dat ik bijna dagelijks fietste tussen Zoelmond en Culemborg kon ik daar echt van genieten. En mijn echtgenoot heeft het beeld dat je in het donker bij het inventariseren van uilen vooral meerkoet en kievit hoort.

Ik kan iedereen aanraden om naar het geluid op zoek te gaan, want al nemen ze fors af, ze zijn er nog wel en het is een prachtige soort waar veel aan te beleven valt. Want zoals gezegd, ze zijn ook prachtig om naar te kijken. Vooral tijdens de balts. Echte luchtkunstenaars. Op YouTube staan er ook filmpjes van, voor diegenen die er geen beeld bij hebben. Maar dat haalt het toch niet bij een 'live-waarneming'. Kortom: als deze Hak-al verschijnt, ga dan lekker op zoek naar deze schitterende vogel!

Ideltuitje

Het is overigens niet heel moeilijk om te vertellen waar de naam van de kievit vandaan komt. Hij roep het eigenlijk zelf al. Zouden meer vogels moeten doen, dat maakt het vogelen ook voor minder ervaren mensen een stuk aantrekkelijker. Gek genoeg zijn het vaak de vogels die ik toch al goed kan herkennen, ook al ben ik dan geen die-hard-vogelaar, die hun eigen naam roepen. Een kievit zou ik ook herkennen

Foto Paul van Veen

Foto Andreas Trepte - Wiki commons.

als hij iets compleet anders riep. Een grutto ook, terwijl die toch ook met zijn 'wieto-wieto' zo ongeveer zijn eigen naam roept. Een oehoe die heb ik nog nooit zien vliegen. Maar als ik hem wel langs zou zien komen, moet hij toch ook onmiskenbaar zijn, nietwaar?

Goed, de kievit heet kievit omdat hij dat roept. De Vogelbescherming omschrijft het als 'kie-woeiet'. Dat zou een nog mooiere naam zijn, maar weer lastiger te spellen. En daar houd ik als juf toch ook graag rekening mee. De Nederlandse taal is al lastig genoeg.

De wetenschappelijke naam van de kievit is *Vanellus vanellus* en dat betekent 'ijdelruitje'. Helaas heb ik daarvan geen wetenschappelijke verklaring kunnen vinden. We moeten het dus doen met mijn persoonlijk gekleurde gedachtegang: de kievit is best een ijdelruitje. Hij houdt van opvallen en gezien worden. De tiftjaf of de koekoek, die ook hun eigen naam roepen, zijn heel wat minder goed te zien. Dan heeft het roepen van je eigen naam nog wel meerwaarde. Maar de kievit wil gewoon graag gezien én gehoord worden.

En dan is daar ook nog de kuif. Een echte ijdelruit herkent je toch ook vooral aan de moeite die wordt besteed aan het kapsel. Je kunt – als je dat belangrijk vindt – heel wat tijd kwijt zijn aan een quasi-nonchalant kapsel. En een mooie kuif heeft-ie, de kievit. In Groningen kent men dan ook het volgende raadsel: 'Als-ie loopt dan staat -ie, als-ie vliegt dan ligt -ie, ra ra wat is dat?' Dat is dus de kuif van de kievit.

De eerste pepernoten

Niet gek dat er in Groningen een raadsel is over de kievit: weideland genoeg. Dat is natuurlijk ook de reden voor weer een andere traditie in Friesland en dan wel een hele beroemde: het eerste kievitseizoen. Ook daar is genoeg weiland. Er mag gelukkig niet meer in het wilde weg geraapt worden. Wel kan een vondst gemeld worden bij een speciaal telefoonnummer en dus is er nog

altijd een competitie mogelijk. Maar het zoeken is nu ook verbonden met beschermen, gelukkig. Zeker nu de populatie zo terugloopt is dat een zaak van levensbelang.

Nu heb ik makkelijk praten, want het betreft een traditie waar ik niet mee opgegroeid ben. En dan wint de ratio het al snel van het gevoel. Hoe lastig dat ligt bij tradities blijkt de laatste jaren weer bij de zwartepietendiscussie. Ratio en sentiment kunnen botsen en de beleving kan bij mensen compleet verschillend zijn.

Grappig is dat juist het Sinterklaasjournaal van de NPO dit jaar een itempje had met een vette knipoog naar die Friese traditie die we hier net noemden. Bij het korte nieuws zat in de week voor de intocht een berichtje over een meisje dat dit jaar de eerste pepernoten had gevonden. Daarbij zag je een meisje met laarzen aan door een weiland struinen en uitkomen bij een nestje op de grond, waarin een handjevol pepernoten lag. Dieuwertje Blok vertelde er wel bij, dat het meisje de pepernoten heeft laten liggen in plaats van ze aan te bieden aan de koning. Gelukkig maar! 🍪

De avond is gevallen, tijd om te vleren!

door Gerard Smit

De avond is gevallen maar het is begin september en nog licht. Om negen uur gaat de zon onder, het is tijd om de spullen te pakken. Om kwart over negen moet ik rijden.

We rijden met zijn drieën nu alweer drie jaar drie NEM-routes om de activiteit van vleermuizen in kaart te brengen. Vanavond belooft een mooie score, het is windstil en warm weer, ideaal om muggen en nachtvlinders uit de lucht te plukken. Mijn rondje Regulieren staat voor vandaag op het programma, vijftientig kilometer met de Batlogger op het autoraampje. Wiegert en Shenja prefereren het stuur, maar die gaan dan ook per fiets. Bij het autovleren ben ik van het luie type. Ik mis dan ook leuke verrassingen als een overstekend hermelijntje en roepende bos- of steenuiltjes die het fietsen zo spannend maken.

Mijn rondje start even na zonsondergang op de Lekdijk bij de spoortunnel en gaat richting Beusichem. Ter hoogte van het Rondeel is het al raak, de eerste gewone dwergvleermuizen laten zich horen langs de dijk. Dat is een mooie start, want meestal is het om deze tijd op dit deel van de route nog stil omdat het nog wat vroeg is en de dieren nog uitvliegen op weg naar hun jachtplekken. Rond en in Beusichem is vanavond veel activiteit, de batlogger kraakt regelmatig. Ik ben het plaatsje net uit en heb al enkele tientallen vleermuizen gehoord. Maar gek genoeg is het op weg naar de Regulieren opvallend stil. De laagvliegers bij De Meer laten zich vandaag niet horen en ook langs de Zeedijk wordt nauwelijks gejaagd. Maar langs Kooiweg-Oost zijn weer regelmatig gewone dwergjes te horen en af en toe komt er een aparte roep uit het speakertje dat ik niet direct thuis kan brengen; een laatvlieger of een rosse vleermuis? De display op de batlogger kan ik als chauffeur helaas niet zien en daarom zal ik later thuis kijken op welke frequentie er geroepen werd.

Het laatste stuk voert over de Diefdijk waar de rosse vleermuis als vanouds ruim boven de waterpartijen jaagt. Dan terug via de Breedsteeg naar huis met altijd jagende dwergjes tussen de toppen van de populieren langs de weg. Eenmaal thuis blijkt de batlogger toch nog heel wat meer te hebben opgenomen dan ik zelf via het speakertje had gehoord. Het was al met al inderdaad een mooie avond om op muggen en motten te jagen.

Ook komend jaar draait de NVWC weer met drie routes mee in het NEM-meetnet autovleren. Met de routes leren we over de activiteit van vleermuizen in het landschap. Op het kaartje is goed te zien op welke trajecten druk gejaagd wordt. Het vat alle gegevens over 2015 samen. De gewone dwergvleermuis is als verwacht veruit de meest waargenomen soort, gevolgd door de ruige dwergvleermuis. Verder zijn laatvlieger en rosse vleermuis regelmatig te horen en een enkele keer een watervleermuis.

Onze gegevens dragen bij aan het verzamelen van gegevens voor het bepalen van landelijke trends. De Zoogdierverseniging leent ons daarvoor de Batlogger uit. Dit apparaat registreert automatisch vleermuisgeluiden en neemt, tijd, plaats en temperatuur op. De opnames worden door mij en Wiegert geanalyseerd waarvoor we speciale software gebruiken. We kunnen nieuwe deelnemers goed gebruiken omdat de drie routes vereisen dat er in korte tijd na de zomervakantie in totaal zes keer gereden wordt. Dus heb je interesse om mee te rijden en wellicht te leren hoe je vleermuisgeluiden herkent, geef je dan bij ons op. 🦇

NEM-team: Shenja Kroll, Gerard Smit, Wiegert Steen
Contact: gerard.smit@hccnet.nl

Groepsschuilplaatsen Wintertelling 2016

door Wiegert Steen

Deze keer in Goed gezien een stuk over de ecologische waarde in de winter van de groepsschuilplaatsen langs de Diefdijk tussen Fort Vuren en Fort Everdingen. In de winter (over)leven er vleermuizen in deze groepsschuilplaatsen. Het aantal vleermuizen wordt elke winter geteld door de Liniewacht.

De groepsschuilplaatsen maken onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De linie bestond uit een aaneengesloten onder water te zetten gebied van de Zuiderzee tot de Biesbosch, met op de kwetsbare plekken (toegangswegen, en gebied dat niet onder water gezet kon worden) forten. Onder dreiging van de Duitse inval zijn vanaf september 1939 vele mitrailleurkazematten en groepsschuilplaatsen gebouwd. De groepsschuilplaatsen waren bedoeld als schuilplaats voor 8 tot 16 infanteristen bij een vijandige artilleriebeschieting.

Tegenwoordig maakt de Nieuwe Hollandse Waterlinie zichtbaar deel uit van het ruimtelijke historische landschap en heeft deze een culturele, monumentale, natuur- en ecologische betekenis.

De groepsschuilplaatsen zijn door de hoge luchtvochtigheid en de lage constante temperatuur geschikt als winterverblijf voor vleermuizen. Door de dikke muren van anderhalve meter is er een constante temperatuur van enkele graden boven nul aanwezig. Ook is de omgeving heel belangrijk. Het liefst moeten de groepsschuilplaatsen in de buurt liggen van hoge begroeiing. Hierdoor zijn de groepsschuilplaatsen goed bereikbaar voor de vleermuizen. Uiteraard mag er ook geen verstoring plaatsvinden in de groepsschuilplaatsen. Niet alle groepsschuilplaatsen waren in eerste instantie geschikt. In totaal zijn ruim twintig betonnen groepsschuilplaatsen opnieuw ingericht voor vleermuizen. Hiervoor zijn er speciale vleermuisdeuren aangebracht en zijn tonnen met druppelaar in de bunkers gezet om de luchtvochtigheid te verhogen

voor de vleermuizen. Ook zijn er extra hangplekken aan het plafond aangebracht als wegkruipmogelijkheid voor de vleermuizen. Ongeveer de helft van de groepsschuilplaatsen is nog steeds niet geschikt omdat deze zijn dichtgemetseld of vol zitten met zand.

De groepsschuilplaatsen worden in de winter geïnventariseerd in samenwerking met Vleermuiswerkgroep Gelderland (VleGel) en de Zoogdiervereniging (VZZ) op overwinterende vleermuizen. De inventarisatie gebeurt altijd aan het einde van januari met Fred van Delft (VleGel en Liniewacht), Eric Jansen (VZZ), Bernadette van Noort (VZZ) en andere leden van de Liniewacht. Afgelopen winter is er met veertien mensen geteld.

De groepsschuilplaatsen hebben verschillende eigenaren (particulieren, Staatsbosbeheer en Waterschap Rivierenland) en alle eigenaren hebben hun eigen sleutel voor de speciale vleermuisdeuren. Daarom lopen we tijdens de inventarisatie met een flinke een sleutelbos van ruim twintig sleutels om de groepsschuilplaatsen te kunnen openen. Soms een flink geklungel en helemaal niet praktisch als het flink regent zoals tijdens de afgelopen wintertelling. Maar dat hebben we er natuurlijk voor over.

Tijdens het inventariseren van de groepsschuilplaatsen worden alle wanden en plafonds, inclusief spleten en pijpen, systematisch afgezocht en worden de vleermuizen gedetermineerd en geteld. Er komen in onze regio drie verschillende soorten vleermuizen voor in de groepsschuilplaatsen. In de schuilplaatsen worden vooral enkelingen tot kleine groepjes gewone grootoorvleermuizen (*Plecotus auritus*) aangetroffen, maar lokaal zijn ook baardvleermuizen (*Myotis mystacinus*) en watervleermuizen (*Myotis daubentonii*) aanwezig. Sporadisch worden ook wel dwergvleermuizen (*Pipistrellus sp.*) gevonden.

Afgelopen winter zijn in totaal 27 vleermuizen geteld in de

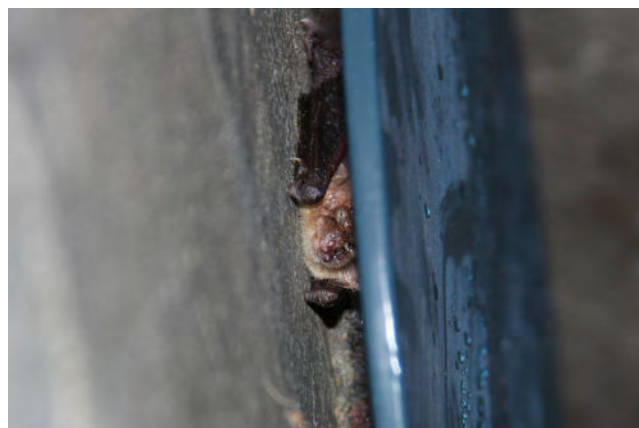
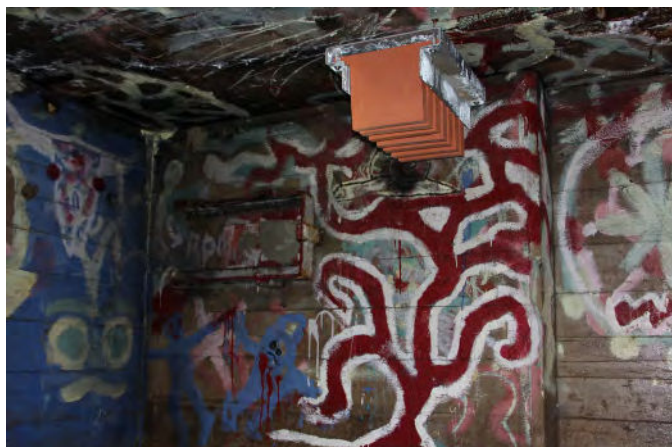

groepsschuilplaatsen. Dit zijn er zeven meer dan vorig jaar. Het ging hier om ongeveer evenveel baardvleermuizen als gewone grootoorvleermuizen. Helaas zijn er dit jaar geen watervleermuizen waargenomen. Het aantal vleermuizen varieerde van een tot zes per groepsschuilplaats. Vooral in de groepsschuilplaatsen met veel begroeiing in de omgeving zoals in het Lingebos zijn veel vleermuizen waargenomen. Andere groepsschuilplaatsen zijn minder geschikt door het ontbreken van vegetatie in de omgeving, verstoring of ontbreken van geschikte hangplekken. Komende zomer worden enkele groepsschuilplaatsen onder handen genomen door vrijwilligers van de Liniewacht om deze weer geschikt te maken voor de vleermuizen in de winter. Wie weet tellen we er dan weer meer!

Nieuwsgierig geworden? Kijk voor meer informatie op www.liniewacht.nl.

Hieronder en -naast een aantal sfeerbeelden van afgelopen wintertelling. 🌿

2015 was het jaar van ons 40-jarig jubileum, het eerste volle jaar in ons nieuwe onderkomen, er kwam een vrijwel geheel nieuw bestuur en er was veel overleg met diverse beherende instanties.

Bestuur

Jubileum 40 jaar NVWC

We hebben ons jubileum ingehouden gevierd, met uitzondering van het jubileumkamp in Midden Frankrijk. In het prachtige La Brenne hebben we een geweldige week beleefd, ondanks dat het de eerste dagen vreselijk weer was. Het blijft toch altijd erg bijzonder als je ziet wat een enorm enthousiasme en wat een kennis er is bij onze leden. Ook de andere activiteiten, zoals de jubileumdag bij Werk aan het Spoel was erg geslaagd.

Steenuil

We voelen ons inmiddels al aardig thuis op onze nieuwe stek, de Steenuil. De klusgroep is er wekelijks aanwezig, maakte onze vergaderruimte op orde en besteedde veel tijd aan een natuurtuin naast het gebouw. De lezingen werden gehouden in de grote zaal en ook deze werd iedere keer netjes aangekleed door de woensdagochtendgroep. Er kwam een afscheiding die kon worden verplaatst zodat we de ruimte zo in kunnen delen dat er voldoende ruimte is zonder al te groot over te komen. Een deel van die afscheiding is bovendien een mooie nestkasttentoonstelling, zodat het mes aan twee kanten snijdt.

Overleg, advies, inspraak en protest

Het was een druk jaar in het overlegcircuit van de NVWC. Zoals gebruikelijk is er regelmatig overleg van een aantal leden van de club met de gemeente. Ook dit jaar zijn er weer diverse van deze reguliere gesprekken geweest, maar ook waren er allerlei ad hoc-zaken waar we ons mee bemoeiden. Zo is Rijkswaterstaat bezig met het project Stroomlijn, wat tot gevolg heeft dat er veel opgaande begroeiing uit de uiterwaarden moet verdwijnen. We zijn betrokken geweest bij twee deelgebieden, ten Westen van de spoordijk met Stichting Geldersch Landschap en Kastelen (GLK) en het oostelijke deel (Lazaruswaard en Redichemse Waard) in overleg met de gemeente. In de Baarsemwaard en Goilberdingervwaard zijn de maatregelen inmiddels uitgevoerd en de schaal erop heeft ons verbaasd en doen schrikken. Er werd wel heel rigoreus huis gehouden en dat hebben we ook in een brief aan GLK laten weten. Tegelijkertijd zijn we betrokken bij het nieuwe beheerplan dat wordt opgesteld voor deze uiterwaarden. Dit beheerplan zal in de loop van 2016 worden vastgesteld.

De uiterwaarden hebben ons ook op een andere manier bezig gehouden, want er is nogal wat commotie over de Redichemse Waard. Samen met andere organisaties maken we ons sterk voor een Redichemse Waard waar de kansen voor natuur optimaal worden gegrepen en waar de Culemborgers ook van kunnen genieten.

Kasten en knotten

Naast veel over de bescherming van de natuur praten doen we ook daadwerkelijk iets! Zo worden er jaarlijks knotwilgen gesnoeid. De knotwerkgroep, de oudste van onze werkgroepen, gaat gedurende de winter met een vaste en hardwerkende club op pad om knotwilgen van hun pruik te ontdoen. Hierdoor zorgen ze dat deze karakteristieke boom aanwezig blijft en zoals we hoorden van een lezing van Anthonie Stip, dat er hiermee enorm veel andere planten en dieren in ons gebied kunnen voorkomen. De nestkastenwerkgroep onderhoudt de kasten in ons gebied, met name voor torenvalk en uilen.

Onderzoek

We hebben een aantal erg actieve werkgroepen en er is dan ook weer volop onderzoek gedaan naar de natuurwaarden in ons werkgebied. In dit jaarverslag vindt u daar al veel info over. De Vogelwerkgroep heeft roofvogels geteld en watervogeltellingen uitgevoerd, terwijl er ook broedvogeltellingen zijn uitgevoerd. Zoals al vele jaren was met name het wekelijkse trektellen in de Redichemse Waard in het najaar een druk bezocht gebeuren. Vlinders en libellen worden ook al jarenlang goed bijgehouden in ons werkgebied en de

laatste tijd worden ook nachtvinders gemonitord. Op drie plekken in Culemborg en een in Tricht worden regelmatig met een val nachtvinders gevangen. De volgende ochtend worden deze op naam gebracht en weer netjes losgelaten.

Natuureducatie en communicatie

Een belangrijke doelstelling van de NVWC is zoveel mogelijk mensen vertellen over de natuur in ons gebied. Dat doen we op diverse manieren. Het begint natuurlijk met de jeugd. De jeugdgroep is zeer regelmatig op pad om van alles te ontdekken. Samen met een aantal enthousiaste begeleiders gaan ze schelpen zoeken langs de Lek, braakballen pluizen en in de vroege ochtend naar de Regulieren om reeën te zoeken. Om meer kinderen de gelegenheid te geven aan de jeugdactiviteiten deel te nemen, zijn de meeste activiteiten het afgelopen jaar bij experiment verschoven naar de middag, mits de aard van de activiteit dat toelaat.

In oktober is een cursus 'natuur in en rond Culemborg' gestart. In vijf avonden en een aantal excursies wordt er zeer breed informatie gegeven over wat er aan natuur in ons werkgebied valt te beleven. Allerlei soortgroepen komen aan de orde en de reacties van de deelnemers zijn positief.

Al vanaf het oprichten van de NVWC in 1975 hebben we regelmatig lezingen over natuur dichtbij en ver weg. Een aantal jaren geleden zagen we steeds minder mensen bij de lezingen en leek het iets wat niet meer paste bij onze huidige tijd, maar het afgelopen jaar waren de lezingen weer zeer goed bezocht. Het is dus blijkbaar nog wel degelijk een goede manier om mensen te leren over de natuur en om ze erbij te betrekken.

De Hakal komt niet meer zo vaak uit als in de begintijd van de NVWC, maar als er een komt is hij wel prachtig. Niet alleen goed vormgegeven en met prachtige foto's, maar ook met zeer leeswaardige artikelen en erg gevarieerd. De redactie heeft er flink werk aan, maar het resultaat mag er dan ook zijn!

De website

Op de nieuwjaarsbijeenkomst werd hij officieel ten doop gehouden en inmiddels wordt de website door steeds meer mensen gebruikt en gevuld. Dat is precies de bedoeling, dat mensen allemaal hun nieuwtjes, foto's en natuurbelevingen delen via de NVWC site. Niet alleen een webbeheerder, maar ieder lid kan contant leveren en zorgen voor een levende en boeiende site.

Last, maar zeker niet least: Tsjiepl!

Hèt medium van de NVWC is de maandelijks nieuwsbrief Tsjiepl. Prachtig van vorm en boordevol nuttige informatie is het steeds weer een plezier hem in de digitale postbus te krijgen. Van heel veel leden krijgen we dan ook lovende woorden over de Tsjiepl en het blijkt echt in een behoefte te voorzien. Op de nieuwjaarsbijeenkomst hebben we Gijsje van Ingen, die in haar eentje verantwoordelijk is dan ook al heel hartelijk bedankt en we hopen dat ze het ook de komende tijd wil blijven doen.

Bestuur

We zijn nu als bestuur bijna een jaar bezig en hebben zin in de komende jaren! Helaas moeten we dit jaar afscheid nemen van Theo de Jong en Jurgen Geven als bestuursleden. Theo stopt om gezondheidsredenen en we hopen dat hij weer snel de oude wordt. Jurgen heeft zijn termijn erop zitten en gaat zich nu actief bezig houden met de zoogdierenwerkgroep die in januari weer opnieuw is gestart. We zijn dus op zoek naar twee nieuwe bestuursleden. Omdat er een overmaat aan mannen is, wordt bij gelijke geschiktheid de voorkeur gegeven aan een vrouw! . Tot een uur voor de jaarvergadering van 6 april kun je je aanmelden, maar als je eerder al een keer bij een vergadering wilt zijn, ben je van harte welkom.

Het bestuur:

Carolien, Han, Johan, Jurgen, Martin, Theo & Kars

Tellingen

Onderstaand overzicht presenteert in vogelvlucht de resultaten van een aantal telactiviteiten die uitgevoerd zijn door vogelwerkgroepleden. Heb je belangstelling om mee te doen maar twijfel je welke telling voor jou geschikt is? Met K'tjes aangegeven hoeveel vogelkennis je voor de telling nodig hebt en met T-tjes hoeveel tijd het uitvoeren van de telling kost (als je het in je eentje zou doen). Maar je kunt uiteraard gewoon een of meer keren 'meelopen' om te bekijken of vogels tellen ook iets voor jou is. Vogels tellen kan net zoiets zijn als het nemen van een hond: eens in de zoveel tijd heb je een reden om er even op uit te gaan, ook wanneer je in eerste instantie er niet zoveel zin in hebt. Eenmaal buiten is het (vrijwel altijd) meer dan de moeite waard.

Winter- en broedvogels - Atlasproject (Sovon) (Theo Boudewijn, Camiel Heunks, Jan Buijs, Sjerp Weima, Annette van Berkel, Ruud Post, Louis van Oort, Thierry Jansen, Peter van Horssen, Berry Lucas, Jouke Altenburg) KKK/TTT

In het laatste atlasjaar (2012-2015) zijn de laatste drie atlasblokken aan de randen ons werkgebied in de omgeving van Zoelen, Erichem respectievelijk Beusichem op winter- en broedvogels geteld. Daarnaast werden aanvullende bezoeken gebracht aan de reeds getelde blokken van het NVWC-werkgebied. Tot slot hebben enkele NVWC'ers de vacant gebleven blokken 38-58 (omgeving Haaften -alleen winter) en 38-36 & 38-46 in de Vijfheerenlanden/Alblasserwaard geteld. De voorlopige regionale kaarten voor het NVWC-werkgebied (en de landelijke kaarten) zijn te downloaden van www.vogelatlas.nl tabblad 'resultaten'.

Kolonievogels - Roek (Sovon) (Jouke Altenburg a.i.) - tellers gezocht! K/T

Sinds de eerste Culemborgse roekennesten in 2002 werden geteld, is er heel wat veranderd in het NVWC-werkgebied. Het totaal aantal bewoonde roekennesten is inmiddels gestegen tot net boven de 100. Niet alleen de aantallen veranderden, ook het zwaartepunt van de lokale populatie verplaatste zich nogal eens. De kolonie bij de Middelcoopstraat en de Beethovenlaan lijkt bijvoorbeeld verdwenen. Het belang van de kolonie(s) Erasmusweg en N320-West ter hoogte van bedrijventerrein Pavijen is over de jaren toegenomen. Het is interessant om te volgen hoe die kolonies zich gaan gedragen bij de wegverbredingswerkzaamheden.

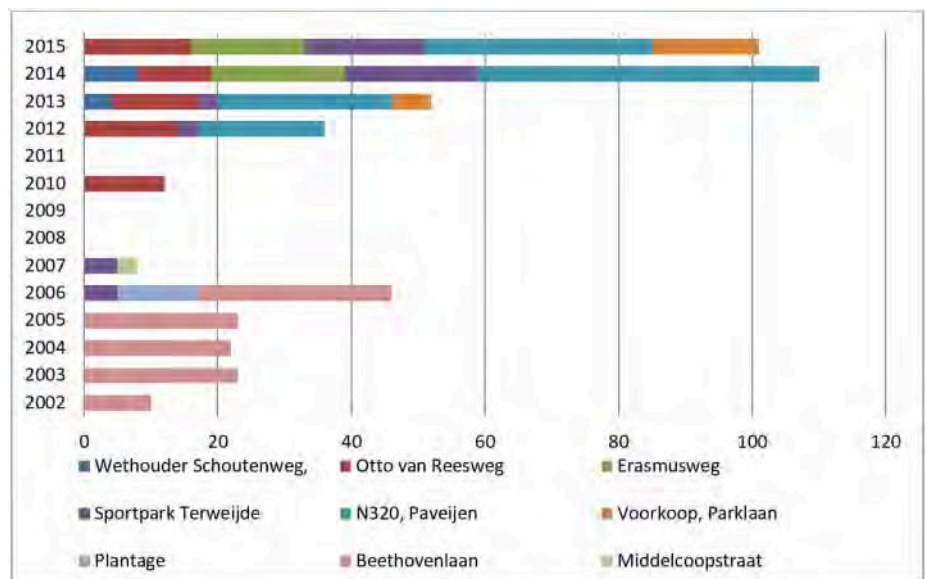
De lokale toename past in het landelijk beeld, waarbij de roekenstand o.a. in het westelijk Rivierengebied, Friesland en Groningen zich positief ontwikkelt. In het zuiden en oosten van het land doen zich vooral verschuivingen in kolonies voor en dalen de gemiddelde aantallen per kolonie.

(Bron: Sovon, Atlas van de Nederlandse broedvogels 2002).

Kolonievogels - Visdief (Sovon) (Jouke Altenburg) KK/T - uitdaging: wie vindt de Pavijenkolonie?

Het aantal visdiefparen op de bunker in de Goilberdingerwaard nam wat af ten opzichte van 2014: van 20 naar 15 paar. Het broedsucces van 2015 lijkt op orde, want op 26 juni werden 13 juvenielen geteld, waarvan sommigen al vrijwel vliegvlug waren (gem. 0,86 jong per paar). Het broedsucces van 2014 is niet gehaald; toen werden 23 jongen op 20 paren geteld (gem. 1,15 jong per paar). Een relatief gering aantal uitgevlogen jongen is voldoende om de jaarlijkse sterfte te compenseren, omdat visdieven tot ca. 30 jaar oud kunnen worden.

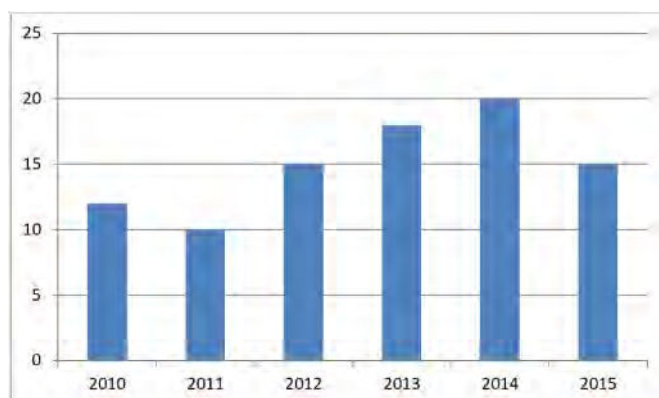
Vogel- werkgroep

Figuur 1: aantal bewoonde roekennesten in en rond Culemborg (bron: Sovon).

n.b. Niet alle kolonies zijn in alle jaren geteld, wat het beeld vertekent.

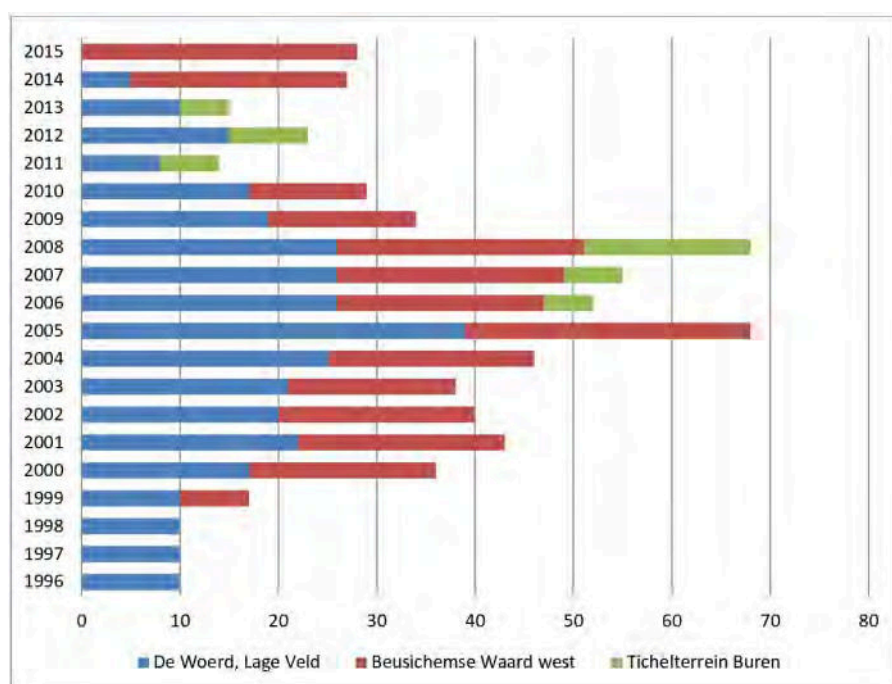
Figuur 2: aantal getelde visdieffaren in de Goilberdingerveld.

Het zou erg leuk zijn wanneer iemand in 2016 de dakbewonende kolonie op het bedrijventerrein in de buurt van de Randweg op bedrijventerrein Pavijen weet te traceren, zodat ook deze kolonie kan worden geteld. Wie neemt deze uitdaging aan?

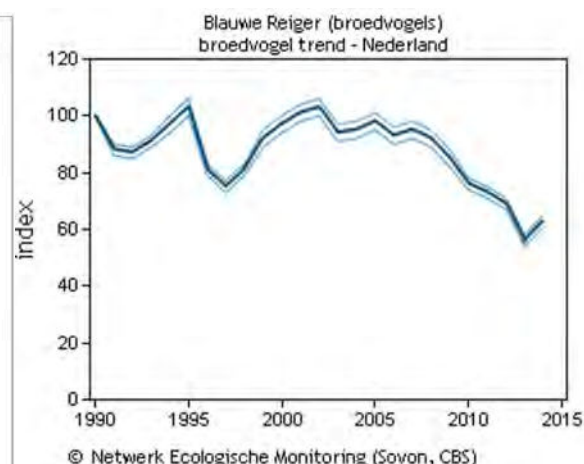
Kolonievogels -Blauwe reiger (Sovon) (Jouke Altenburg a.i.) - teller(s) gezocht! K/T

De blauwe-reigerkolonie aan het einde van de Lange Dreef overleefde de voorjaarsstorm van eind maart gelukkig goed: op 3 april werden 28 bewoonde nesten geteld; aan een deel van de nesten leken reparatiewerkzaamheden plaats te vinden. Jurgen Geeven meldde een broedgeval van blauwe reiger in de Plantage. Dat zou een nieuwe locatie in het werkgebied inhouden.

Ofschoon de regionale kolonies sinds 2008 niet elk jaar zijn geteld is duidelijk dat de blauwe-reigerstand sinds de topjaren 2005 t/m 2008 een gevoelige tik heeft gekregen. De afname in de West-Betuwe past in het landelijk beeld, met een halvering in de afgelopen 15 jaar (Sovon.nl). Het zou mooi zijn wanneer de kolonies in 2016 weer allemaal geteld zouden worden; dit was voor het laatst in 2008 het geval. Het is wel de vraag wat er met de uitvoering van het project 'Stroomlijn' van de kolonie in de Beusichemse waard overblijft.

Figuur 3: Aantalsontwikkeling van de Blauwe reigerkolonies in het NVWC-werkgebied (bron: Sovon).

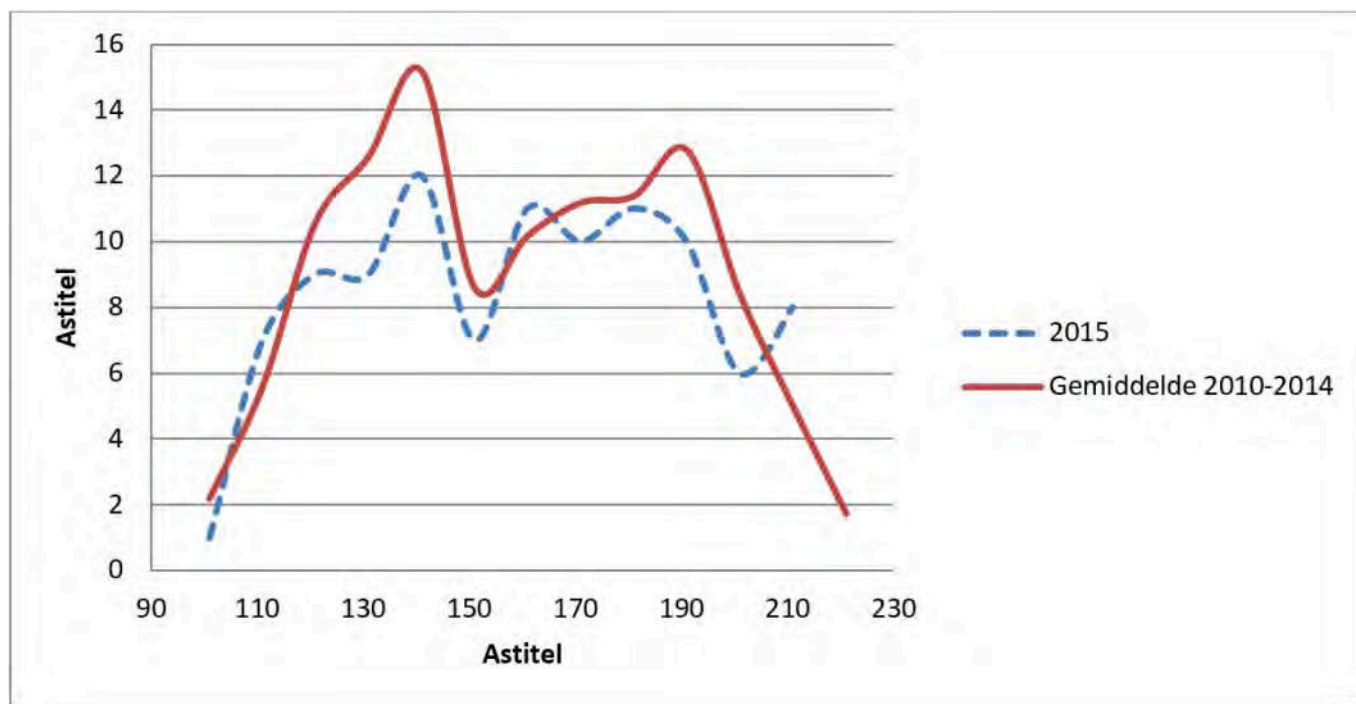
Figuur 4: Landelijke trend van de Blauwe reiger (broedvogel) - bron: Sovon.nl

Boerenzwaluwonderzoek - (Sovon-Vogeltrekstation) (Theo Boudewijn, Wim Stol, Jouke Altenburg) KKK/TTTT

Vanwege het vele veldwerk voor de Atlas stond het boerenzwaluwonderzoek in 2015 op een iets lager pitje: twee erven van de tien erven zijn dit jaar niet bezocht. In totaal werden 114 nesten (vrijwel) wekelijks gevolgd.

De piek van de eerste eilegdatum van het eerste legsel lag rond dag 141 (21 mei). De erop volgende piek op dag 191 (10 juli) was 'uit het boekje': 50 veren verschil: 38 dagen voor het completeren van het eerste legsel van ei tot uitvliegen van de jongen en 12 dagen tot aan de start van het tweede legsel. Het broedsucces van het eerste legsel was net wat lager dan gemiddeld: 75% versus gemiddeld ca. 80% van de nesten leverde tenminste één uitgevlogen jong op. Het broedsucces van het tweede legsel lag net wat hoger, ondanks een desastreuze slecht-weer-week half augustus, die verschillende nesten met vrijwel-uitgevlogen jongen bij de familie Van Dam, de Kinderboerderij en de familie Stol verloren deed gaan.

Het aantal uitgevlogen jongen per succesvol nest kwam met 4,14 (1e legsel) en 3,64 (2e legsel) vrijwel exact overeen met ons gemiddelde over de jaren 2009-2014. Kortom, 2015 was een 'gemiddeld' boerenzwaluwjaar qua timing en reproductie.

Figuur 5: legselstart Boerenzwaluwen in 2015 afgezet tegen het langjarig gemiddelde (2010-2014)
dag 91 = 1 april, dag 121 = 1 mei, dag 191 = 10 juli

In totaal zijn 274 nestjongen geringd, tegen gemiddeld 275 over de periode 2009-2014. Het vangen van volwassen vogels met mistnetten leverde een aantal mooie verrassingen op. Bij de familie Stol werden op 1 augustus twee zesde en één zevende kalenderjaar (kj) vogel teruggevangen. De oudste in Nederland (Twente) terug gevangen boerenzwaluw was een 9e kalenderjaar vogel (mond. med. Bennie van den Brink), maar ook 6e en 7e kj vogels mogen als echte 'krasse knarren' worden gezien.

Op het erf van Middelkoop werden 14 augustus diverse oude bekenden terug gevangen. AT60082 was in mei 2011 als pul van 2 weken geringd bij de familie De Jong (500 meter afstand); nu dus vier jaar oud. AU23491 was in juni 2013 als pul geringd bij de familie H. van Zanten in Everdingen (ca. twee km afstand). AU23857 was een jaar tevoren (2014) als adult bij Middelkoop geringd.

Bij de familie Van Dam (camping 'de Hoge kuil') werd AU23034 teruggevangen. Deze vogel was op 7 juli 2012 als nestjong op de Kinderboerderij geringd. Dirk van Opheusden raapte op 14 mei 2015 een dode zwaluw met ringnummer AU23636 van de Rietveldseweg. De vogel was in 2014 als volwassen vogel bij de familie De Raad geringd. Hervangsten van geringde vogels zijn erg belangrijk voor het volgen van veranderingen in de jaarlijkse overleving.

Kleurringonderzoek Grutto - (Rijksuniversiteit Groningen) (Jouke Altenburg en Mario Huizinga m.m.v. Ries van Griensven, Thierry Jansen, Paul van Veen) KKK/T-TTT

De Everdingerwaard is een belangrijke pleisterplaats voor grutto, mogelijk zelfs van landelijk belang. Vele honderden grutto's maken er in het voorjaar gebruik van. In 2015 werden 85 bezoeken gebracht; 65 gekleurde vogels werden in totaal 301 maal afgelezen. De waarnemingen zijn doorgegeven aan de RijksUniversiteit Groningen, die het internationale onderzoek aan de grutto coördineert, en aan Astrid Kant, die in de Vijfheerenlanden en omgeving actief is met het beschermen en ringen van weidevogels.

In 2015 is de eerste grutto op Culemborgs grondgebied door Astrid Kant en Siebe Bonthuis van kleurringen voorzien. Linkerpoot: roze, lichtblauw,

gekleurde grutto R5LRRB (foto: Mario Huizinga)

groene vlag – rechterpoot: roze, wit (ofwel G5CPCW). De vogel verkeerde in een prima conditie, te oordelen naar haar lichaamsgewicht. Hulde aan de pachter die op verzoek van Martin Poot het maaien van het perceel uitstelde totdat de jongen van alle Kieviten, tureluurs en grutto's vliegvlug waren.

Aantal van Ringcode Rijlabels	Kolomlabels	2013	2014	2015	2016	Eindtotaal
Ganzen en zwanen		7	57	208	7	279
Brandgans			1	8		9
Canadese gans		1				1
Grauwe gans		1		1	4	6
Kleine zwaan				7		7
Kolgans		4	55	188	3	250
Nijlgans		1	1	1		3
Toendrarietgans				3		3
Meeuwen		59	101	1	1	161
Kleine mantelmeeuw			27	37		64
Kokmeeuw			4	24		28
Pontische meeuw			2	3		5
Stormmeeuw				1		1
Zilvermeeuw			26	36	1	63
Steltlopers		73	331	1	1	405
Grote zilverreiger			3			3
Grutto			58	276		334
IJslandse Grutto				1		1
Kluut				6		6
Lepelaar				1		1
Ooievaar			11	38	1	50
Scholekster				6		6
Wulp			1	3		4
Eindtotaal		7	189	640	9	845

(Kleur-)Ringonderzoek Spreeuw – (Sovon-Vogeltrekstation) (Wim Stol, Theo Boudewijn, Jouke Altenburg) KKK/TT

In totaal 38 spreeuwenjongen uit zeven steenuilnestkasten en de spreeuwencamerakast bij de familie Stol werden van een metalen ring voorzien. Elf van de 38 kregen ook nog een groene kleurring met code. Daarnaast is een pas uitgevlogen jong, dat in het net om een kersenboom zat, van een ring voorzien. Van de geringde jongen is ééntje niet uitgevlogen. De drie jongen van de webcamkast bij de familie Stol zijn van dag tot dag gevolgd en met zekerheid succesvol uitgevlogen.

De informatie over de ontwikkeling van de jongen uit het nestkastonderzoek werd door Jouke Altenburg gebruikt bij het timen van een nestgerichte spreeuweninventarisatie in de wijk Parijsch-1. Vijf bezoekrondes in één week in de late jongenfase brachten aan het licht dat deze wijk een exceptioneel hoge dichtheid aan spreeuwen lijkt te herbergen: ca. 20 paar per hectare. Over het spreeuwenonderzoekje is een artikel geschreven, dat inmiddels is geaccepteerd door de redactie van Limosa (tijdschrift van de Nederlandse Ornithologische Unie).

Meester ringlezer Mario Huizinga heeft in 2015 totaal 640 ringaflezingen gedaan. Hiernaast een overzicht van deze indrukwekkende prestatie.

Slaapplaatsstelling – Grote zilverreiger (Sovon) (Peter van Horssen, Paul van Veen, Sjerp Weima, Jouke Altenburg) K/T

Afgelopen jaar zijn ook een aantal slaapplaatsen van de grote zilverreiger bezocht door verschillende leden van de vogelwerkgroep.

datum	De Heul	Everdingen	Tichel terrein	Marienwaard
28-feb	19	45		
19-sep	32	12		
30-sep	36	8		
3-okt	29	39		
17-okt			21	
18-okt				7
25-okt	56			
19-dec	59	0		

Uit deze tellingen tabel blijkt dat ons werkgebied buiten het broedseizoen door minstens 80 à 90 grote zilverreigers als slaapplaats wordt gebruikt. Jouke, die Everdingen heeft geteld, meldde dat deze slaapplaats begin oktober een aantal malen hevig is verstoord. Hij vermoedt dat deze vogels daarna de slaapplaats bij de Heul hebben gekozen. De tellingen van de Heul lijken dit te bevestigen.

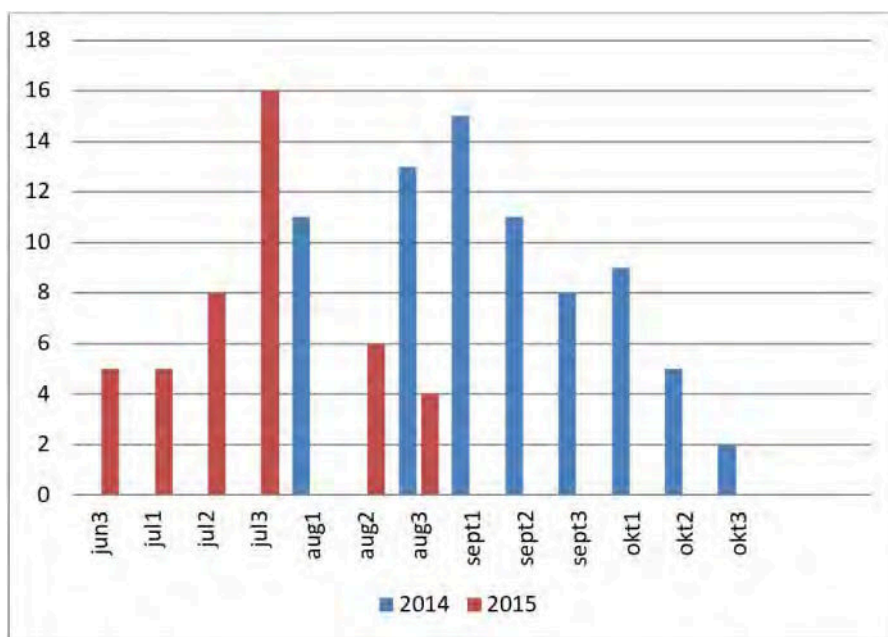
Slaapplaatsstelling – Kleine zilverreiger (Jouke Altenburg) K/TT

Kleine zilverreigers overnachten in onze regio op dezelfde slaapplaatsen als grote zilverreigers. Op de slaapplaats in de Everdingerwaard werden naast de drie landelijke grote-zilverreigersimultaantellingen in 2015 nog ruim 20 aanvullende tellingen uitgevoerd om meer gegevens te verzamelen over het regionale voorkomen van de kleine

zilverreiger). Direct na de broedtijd is een maximaal aantal van 16 kleine zilverreigers voor het binnenland namelijk opmerkelijk (zie grafiek). Kleine zilverreigers komen vooral in de Zeeuwse delta en de Waddenzee voor. Helaas werd de slaapplek in de Everdingerwaard in het najaar van 2015, hoogstwaarschijnlijk als gevolg van herhaalde verstoring door vissers (o.a. radiografisch voerbootje, lopen langs de waterlijn) en mountainbikers (pers. obs.), steeds minder benut en uiteindelijk verlaten.

Slaapplekstelling Wulp - (Sovon)(Jouke Altenburg) KK/T

De slaapplek in de Everdingerwaard werd geteld tijdens de landelijke simultaanstellingen. Tussen 23 juni en 2 oktober werden ook een aantal extra slaapplekstellingen uitgevoerd. De maxima lagen van eind juli tot en met eind september boven de 1000 exemplaren. De Everdingerwaard hoort daarmee bij de grotere binnenlandse slaappleken (zie kaartje).

Figuur 6: Maximale aantal overwinterende kleine zilverreigers in de Everdingerwaard per decade (periode van 10 dagen; jun3 = 21 - 30 juni, jul1 = 1 t/m 10 juli et cetera) voor 2014 en 2015

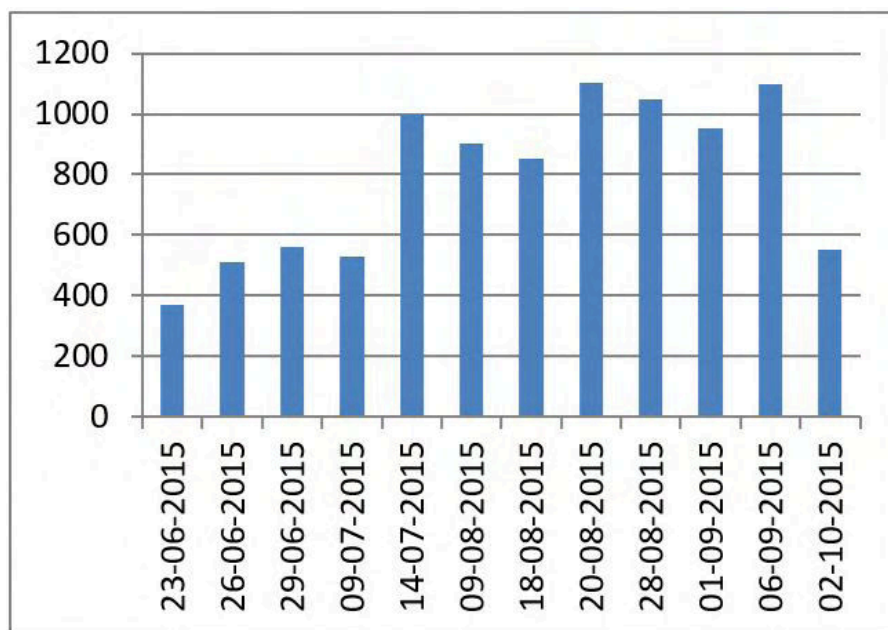
Slaapplek ganzen en zwanen (Sovon) - tellers gezocht!- KK/T

In het NVWC-werkgebied liggen tal van interessante opties om ganzen en zwanen bij het uitvliegen vanaf hun slaapplek te tellen. Neem de Zandput aan de Beusichemse Broeksteeg. 's Ochtends tel je rond zonsopgang in een uurtje alle uitvliegende groepen ganzen. Het wegvliegen gaat vaak in een aantal golven: een prachtig gezicht, zeker wanneer een fraaie zonsopgang je deel is. Het kost niet veel tijd, wel een goede concentratie en vaardigheid in het snel schatten van grote aantallen per soort. Bijkomend voordeel: 's winters gaat de zon laat op, dus je hoeft niet vroeg op te staan. Nadeel: een uur stilstaan kan erg koud zijn.

Trektellen

Ook in 2015 heeft de vogelwerkgroep weer zeer regelmatig de trekpost bemand en werden er vele uren trekvogels geteld. Om precies te zijn: 63 uur en 48 minuten. De website waar alle resultaten worden ingevoerd, trektellen.nl, houdt die uren precies bij. Er werden totaal 110 soorten genoteerd.

Hoewel dat allemaal aardig klinkt was het geen topjaar voor de trekposters. De weersomstandigheden waren vaak heel goed voor trekvogels, waardoor ze met de wind in de rug veel te hoog richting de overwinteringsgebieden vlogen. Goed voor de vogels natuurlijk, maar minder leuk voor de tellers.

Figuur 7: ligging van de getelde Wulp-slaappleken van 1-7-2015 t/m 31-12-2015 (bron: Sovon)

Broedvogels - MUS (Sovon) KK/T

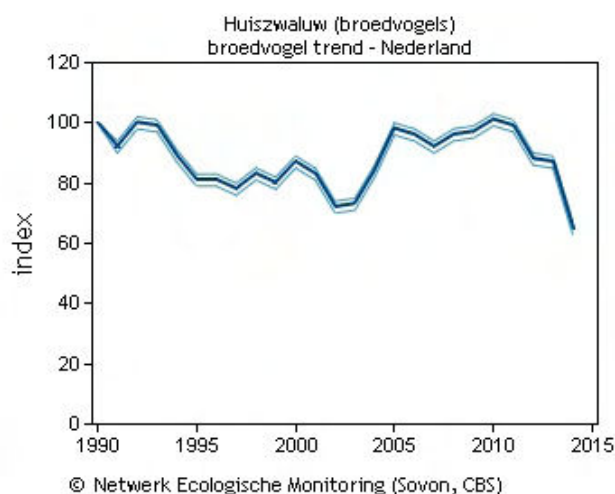
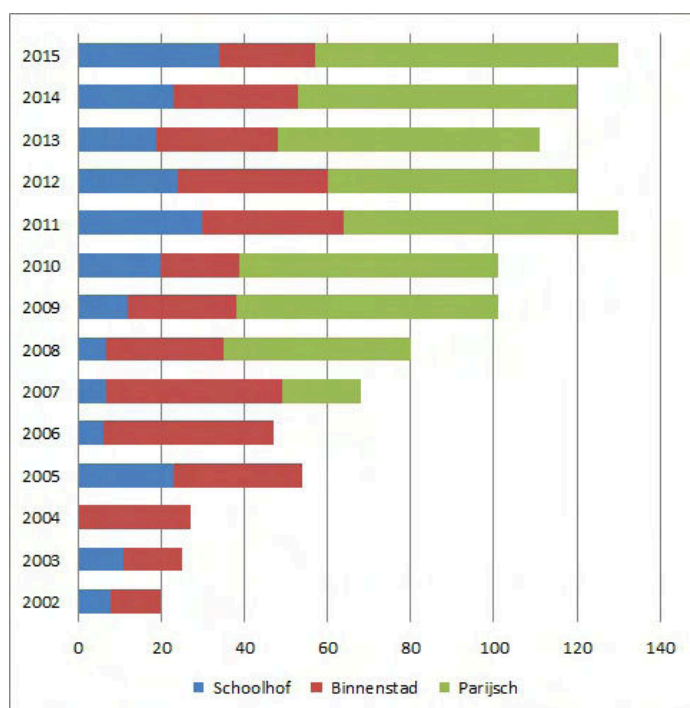
Sinds 2007 neemt de NVWC met een vijftal tellers deel aan MUS, het Meetnet Urbane Soorten van SOVON voor stadsvogels. In vijf postcodegebieden wordt jaarlijks per wijk op tien tot twaalf punten gedurende vijf minuten genoteerd welke vogels aanwezig zijn. In 2015 is er zo op 54 vaste punten in de stad geteld, drie keer in het broedseizoen, wat in totaal 1246 afzonderlijke soortregistraties opleverde. Dat is gemiddeld 7,7 soort per

telpunt per telmoment. Gemiddeld de meeste soorten per telmoment werden gezien in de wijken Terweijde-Voorkoop en Culemborg-West. Het meest waargenomen werd de merel, gevolgd door de houtduif en de turkse tortel. In totaal werden er 62 vogelsoorten in de MUS-telling van 2015 gezien.

Kolonievogels - Huiszwaluw (Sovon) (Arjan Brenkman en Gerard Smit) K/T

De Culemborgse reeks huiszwaluwtellingen begint indrukwekkende vormen aan te nemen. Sinds 2011 schommelt de stand rond de 120 paren. De toename komt vrijwel geheel voor rekening van Parijsch-2 (de zoogdieren- en amfibieënbuurt) met de grote witte dakoverstekken. De lokale toename is opmerkelijk want de laatste tien jaar is landelijk gezien sprake van een significante afname van minder dan 5% per jaar (bron: sovon.nl)

Roofvogeltelling

Deze telling is bij gebrek aan tellers in 2015 een jaar overgeslagen.

Nestkastenonderzoek bosuil, kerkuil, torenvalk - (nestkastwerkgroep) KKK/TT

Zie voor de resultaten hiervan het jaarverslag van de nestkastenwerkgroep.

Overige tellingen

Van de lijst van onderstaande tellingen waren op het moment van schrijven van dit jaarverslag nog geen resultaten beschikbaar.

Broedvogels - BMP Zump (Sovon) KKK/TTT

Watervogeltelling (Sovon) KKK/TTT

PTT - route (Sovon) KK/TT

Ooievaar - (STORK - Sovon) bewoonde nestentelling K/T

Steenuilonderzoek (STONE-Sovon-Vogeltrekstation) KKK/TTT

Excursies

Ook in 2015 heeft Gerrit Jan Klop weer iedere eerste zaterdag van de maand geïnteresseerden meegenomen op excursie in en rond Culemborg. Nog altijd is de belangstelling uitstekend, met gemiddeld ongeveer 12 deelnemers. Hoogtepunten waren in het voorjaar een blauwborst die geweldig meewerkte en bovenin een rietpluim vlak voor ons ging zingen in de Baarsemwaard, en in het najaar een groep van 15 baardmannetjes die zich prachtig lieten bekijken in de uiterwaarden van Everdingen. Ook in 2016 gaat Gerrit Jan de eerste zaterdag van iedere maand (behalve augustus) weer vogels kijken met iedereen die mee wil.

Een nieuwe coördinator

Na zes jaar de coördinator te zijn geweest van de Vogelwerkgroep, heeft Daniel Beuker het stokje overgedragen aan Gerrit Jan Klop. Dit heeft plaatsgevonden tijdens een werkgroepvergadering in september.

door Leo van der Kooij

Vergeleken bij 2014 was 2015 een slecht jaar voor de meeste doelsoorten. Alleen de steenuilen deden het goed.

Kerkuilen en bosuilen hadden een verloren broedseizoen, want in geen enkel geval zijn er jongen van deze soorten in de kasten aangetroffen.

In vier kerkuilkasten waren in het voorjaar wel een of twee kerkuilen aanwezig, maar bij latere controle bleek er van broeden geen sprake. Soms was er nog wel een kerkuil aanwezig maar meestal waren er geen uilen meer waargenomen.

Het succesvolle nest in Zoelmond is dit jaar op verzoek van de eigenaar weggehaald, omdat hij ging verhuizen. Op een andere plek in Zoelmond zou er volgens hem wel broedende kerkuilen zitten. Het adres is bij de werkgroep bekend en we nemen in 2016 contact op.

Een bijzonder geval deed zich voor in een kerkuilkast in Zijderveld. Bij de eerste controle was een paar kerkuilen aanwezig. Bij de tweede controle bleek dat de eigenaar de invliegopening had dichtgemaakt omdat er kauwen in de kast zaten. De kauwen hadden volgens zeggen de kerkuilen verjaagd. Later heeft hij de kast weer toegankelijk gemaakt. Bij de laatste controle in het najaar zat er een bosuil in de kast.

Ook bij de bosuilen was het armoe troef. Er werden maar in twee kasten bosuilen aangetroffen. Bij de tweede controle bleken de nesten echter verlaten. Een bosuilkast was door een paartje torenvalken betrokken. Helaas zijn er geen jongen uitgebroed. Het nest met vier eieren is verlaten, door onbekende oorzaak.

In 2015 zijn er twee steenuilkasten uit het bestand verwijderd. Er werden twee nieuwe kasten geplaatst en op een plek werd een al langer bestaande kast in ons bestand opgenomen.

Hiermee telt het bestand nu twintig kasten.

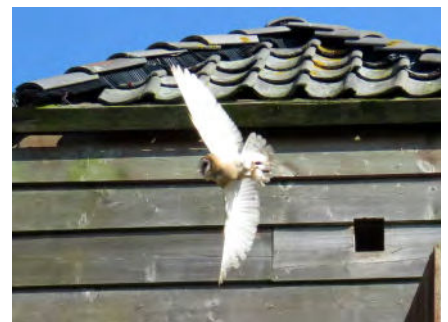
In vier kasten hebben steenuilen met succes gebroed. In totaal vijftien jongen zijn door Theo Boudewijn geringd. Er was zelfs een nest met zes jongen, het hoogste aantal in één nest ooit in onze kasten. Helaas zijn er twee jongen van een nest later in een drinkbak voor vee verdrongen. In tegenstelling tot de grote uilen hebben de kleine het dit jaar dus wél gedaan.

Bij de torenvalken hadden twee paren succes met het broeden. Dat is dus gelijk aan het aantal van vorig jaar, maar helaas nog steeds laag in vergelijking met eerdere jaren. In een derde kast lag bij controle wel een ei van een torenvalk, maar gebroed is daar verder niet. Er had zich ook een paartje in een bosuilkast gevestigd, maar dat broedsel is helaas verlaten.

Het bijgevoegde overzicht laat zien hoeveel broedparen van de doelsoorten in onze kasten

Nestkasten- werkgroep

Onderdeel van de
vogelwerkgroep

kerkuil KU 9 Zijderveld

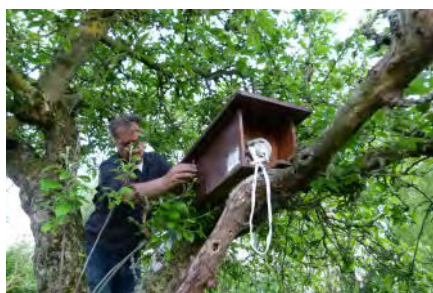

Jongen uit de kast gehaald om te ringen

Twee verdronken uilen

Steenuilenkast wordt geopend (uitgang is dichtgestopt, om ontsnappen te voorkomen)

Ringen van steenuilenjong

Wegen van steenuilenjong

gebroed hebben. Bovendien is daarin opgenomen welke vogelsoorten en andere dieren ook van onze kasten gebruik maken. Zoals ieder jaar profiteren nijlganzen, kauwen, holenduiven, spreeuwen en mezen volop van de door ons geboden nestkasten.

Het bestand aan nestkasten in het verslagjaar is: 16 torenvalkkasten (-2), 11 bosuilkasten, (+3), 20 steenuilkasten (+2) en 17 kerkuilkasten (-1).

De kasten worden enkele keren per jaar gecontroleerd en na het broedseizoen schoongemaakt. De uilenkasten maken we in het najaar schoon omdat deze kasten ook in de winter door uilen bezet kunnen worden. De torenvalkkasten worden voor het nieuwe broedseizoen schoongemaakt. Omdat die meer open zijn en bovendien in de winter niet gebruikt worden is het beter dit na de winter te doen.

De vleermuiskasten zijn dit jaar niet door ons gecontroleerd.

Momenteel telt de werkgroep veertien actieve leden. Dat zijn er drie meer dan in het voorafgaande jaar.

Als er broedgevallen van de doelsoorten geconstateerd worden, gaan we die extra controleren en als de jongen groot genoeg zijn, worden ze in de regel door Theo Boudewijn of een andere bevoegde ringer geringd. Theo heeft vergunning om bosuilen en steenuilen te ringen. Kerkuilen worden door Marc van Leeuwen geringd. Voor de torenvalken hebben we helaas geen ringer met vergunning beschikbaar.

Soort kast	Aantal kasten	Onbewoond	Bewoond door	Succes wat betreft doelsoort
Torenvalk	16 (2 in de loop van 2015 verloren gegaan)	12	Torenvalk, 2	1× 4 jongen uitgevlogen. 1× 5 jongen uitgevlogen 2 mislukt in eifase
			Nijlgans, 1 Onbekend 1	
Bosuil	11	1	Bosuil, 2 Torenvalk, 1 Holenduif, 3 Kauw, 1 Niet gecontroleerd 1	2 mislukt in eifase mislukt in eifase
	Nieuwe kast 2			
Steenuil	20	4	Steenuil, 4 Later omgekomen 1× 3 jongen geringd 1× 4 jongen geringd 1× 6 jongen geringd Onbekende mees, 6 Spreeuw, 2 Ringmus, 1 Wespen, 1 na mezen Onbekend, 1	1× 2 jongen geringd
	Nieuwe kast 2			
Kerkuil	17	7	Kerkuil, 4 Bosuil, 1 Holenduif, 5 (1 na opgegeven bosuilnest). Hoornaars, 1	alle mislukt mislukt daarna holenduif

Opmerkingen : Theo Boudewijn heeft de 15 jonge steenuiltjes geringd.

door Margreet de Nie
foto's Kars Veling

Opmerkelijk

Al op een zonnige 4 januari werd de eerste dagvlinder, een atalanta, waargenomen in het Tichelterrein. Daarmee werd het gebiedsrecord van 24 februari ruimschoots verbroken. Tegen het einde van het jaar, in het weekend van 31 oktober en 1 november, werden de laatste actieve dagvlinders gezien. Toen vlogen er nog bijna 30 vlinders waaronder een argusvlinder, gezien op het trapje naar het uitzichtpunt in de Baarsemwaard. Zeer bijzonder was de vangst van een ni-uil in de nachtvlinderval in Tricht, in de nacht van 11 op 12 juli: van deze zeer zeldzame trekvlinder is maar een handvol waarnemingen in ons land bekend. Het libellenseizoen werd op 21 april geopend met de melding van massaal uitsluipende vuurjuffers in het Tichelterrein, met op de achtergrond een bruine winterjuffer die had overwinterd. In de traditioneel weinig bezochte Steenwaard bleek een beschutte, zonbeschenen strook op 27 april 2015 veel leuke insectenwaarnemingen op te leveren, waaronder die van de zeldzame bladwesp *Abia sericea*. Spectaculair was de waarneming van een klimopbij in een tuin aan de Akkerwinde. Deze wilde bij is nog maar kort in ons land aanwezig en was nog niet noordelijker gezien dan Eindhoven. Ondanks deze opmerkelijke waarnemingen was 2015 geen geweldig insectenjaar. De lente was te koud en te droog en de zomer weliswaar zeer zonnig, maar veel te nat en met enkele keren noodweer.

Argusvlinder op de trap naar het uitzichtpunt in de Baarsemwaard, op 31 oktober 2015

Monitoren vlinders, nachtvlinders en libellen

Dagvlinders

De vlinderroutes zijn in 2015 bijna allemaal goed gelopen.

De route 'Baarsemwaard spoordijk' is door het wisselvalige weer wat minder geteld dan normaal. De argusvlinder lijkt het op het uitzichtpunt minder te doen (de trap wordt niet meer gemaaid). Op de route 'Baarsemwaard zomerdijk' werd voor het eerst de kleine vuurvlinder gezien. Het bruin zandoogje lijkt hier in opkomst: 19 vlinders.

De route 'Spoorzoon Oost', die op proef werd gelopen, was teleurstellend met weinig vlinderwaarnemingen. Deze route zal niet aangemeld worden.

In de Zumproute zijn minder vlinders geteld dan in 2014. Er zijn wel opvallend veel oranjetipjes gezien: 9 stuks. Voor de goed gelopen Caetshageroute was 2015 een gemiddeld jaar.

De Regulieren kende ook een matig jaar. De argusvlinder handhaafde zich en de

Bruin zandoogje in de Regulieren

Nunvlinder op smeer in de Zump

Houtpantserjuffer, Tichelterrein

Parende bruine blauwtjes op kruisdistel

distelvlinders waren met zo'n 25 vlinders zeer talrijk. De bruine zandoogjes waren weer massaal aanwezig, zij het minder massaal dan de jaren ervoor.

Nachtvinders

Het vangen van nachtvinders met de nachtvlinderdruif (eens in de twee weken tot eens in de maand) op drie adressen in Culemborg en op één adres in Tricht is ook dit jaar voortgezet. De vangstgegevens worden ingevoerd in het landelijke meetnet Nachtvinders.

Vergeleken met de voorafgaande jaren, waren dit jaar zowel de aantallen vlinders als de aantallen soorten erg laag. Deze resultaten zijn overeenkomstig het landelijk beeld. Wat zo leuk is aan nachtvinders: ieder jaar vind je weer nieuwe soorten in de val. Zo werd aan de Landzichtweg voor het eerst de zwartvlekwinteruil, de hennepnetelspanner en het klein avondrood gevangen. In Tricht waren onder andere de kleine beer, de pauwoogpijlstaart, de kortzuiger en de bruine eenstaart nieuwe soorten. Dit jaar werden ook de zeer zeldzame ni-uil en de vrij zeldzame witband-silene-uil in deze val gevonden. Voor niet-ingewijden: alle vlinders zijn na gefotografeerd te zijn weer losgelaten.

Libellen

In de Zump worden twee libellenroutes geteld. In beide routes zijn de azuurwaterjuffers flink aanwezig (wel minder dan in 2014). De variabele waterjuffers daarentegen doen het erg slecht. In beide routes zijn ze haast verdwenen. De houtpantserjuffer was de enige die in wat hogere aantallen aanwezig was dan in voorgaande jaren. De Regulierenroute levert teruglopende aantallen waterjuffers op. Vooral de beide soorten roodogen zijn nog maar in kleine aantallen aanwezig. Opvallend is hier de opkomst van de blauwe breedscheenjuffer. In het Tichelterrein zijn 896 libellen van 23 libellensoorten geteld. Dit jaar zijn er weer meer bruine winterjuffers en blauwe breedscheenjuffers in het gebied waargenomen dan het jaar ervoor. Ook hier is de azuurwaterjuffer in opkomst: van 26 exemplaren in 2014 naar 174 in 2015. De glassnijder, de vuurlibel en de vroege glazenmaker lieten zich in 2015 ook zien.

Inventariseren vlinders

Dagvlinders

Er werden geen 'georganiseerde' inventarisaties van dagvlinders uitgevoerd, maar individuele meldingen geven toch een indruk. Zo leverde een fietstocht begin maart langs Culemborgse tuintjes 28 kleine vossen, 12 citroenvlinders (echt heel veel voor Culemborg), 1 atalanta, 1 gehakelde aurelia en 1 dagpauwoog op. Een noodgedwongen wandeling langs de N320 en op het industrieterrein eind juli leidde tot de waarneming van icarusblauwtje, bruin blauwtje en kleine vuurvlinder op een plukje Jakobskruid, enkele argusvlinders (waaronder balts en paring), veel icarusblauwtjes en voor Culemborgse begrippen ook veel kleine vuurvlinders. Eind oktober werden door verschillende waarnemers exemplaren van de landelijk hard achteruitgaande argusvlinder gezien, onder andere in de Baarsem- en Gailberdingerwaard.

Nachtvinders

Er was bijzonder nachtvindernieuws in 2015. Sinds een paar jaar zit de sint jansvlinder in het Tichelterrein in Buren. Daar werden ze ook

deze zomer weer volop gezien. Wat schetst onze verbazing dat we er op 20 september opeens weer tientallen telden! Het is erg ongebruikelijk dat er zo laat in het jaar nog zoveel actief zijn. Mogelijk heeft de soort hier een extra, tweede generatie voortgebracht.

Inventariseren met 'lamp en laken' en smeer in de Regulieren

Door beperkte beschikbaarheid van mensen zijn er in 2015 maar vijf tellingen met lamp en laken uitgevoerd. Omdat de maanden juli en augustus (de maanden met erg veel soorten) uitvielen, is het geen maatgevend inventarisatiejaar. Natuurlijk zijn er wel erg leuke waarnemingen gedaan. Opmerkelijk was het rietluipaard in mei. Een groot beest dat voorkomt in moerassen en oevers met riet. Leuk waren de populierengoudvliegen in september en oktober: een vrij zeldzame soort. Van de 50 soorten die in 2015 gezien zijn, waren er 13 nieuw voor het gebied.

Smeren

Ook in 2015 is er weer regelmatig gesmeerd in de Zump om nachtvinders te lokken. De oogst varieerde van alleen een zwartvlekwinteruil en een rups van de agaathvlinder op 11 januari tot maar liefst 57 vlinders op 18 september 2015. Dat waren vooral veel vierkantvlekuilen, maar ook piramidevlinder, witte-l-uil, huismoeder, agaathvlinder en zelfs een rood weeskind. Een vrouwtje struiksprinkhaan zette eitjes af in de schors. In maart werden eerst vooral de zwartvlekwinteruil, wachtervlinder en bosbesuil gezien, gevolgd door voorjaarsuilen: naast de schitterende nunvlinder ook variabele voorjaarsuil, tweestreepvoorjaarsuil en dubbelstipvoorjaarsuil.

Er is dit jaar ook regelmatig gesmeerd in de Plantage en de Regulieren. Een goede voorjaarsavond was op 14 maart in de Plantage toen er 14 vlinders verdeeld over 6 soorten te zien waren. Op 24 oktober waren er 5 soorten met 9 exemplaren. In de Regulieren was smeren vaak erg succesvol. Zo waren er diverse avonden dat er meer dan 40 vlinders op smeer en wijn werden gevonden, soms wel tien verschillende soorten op een avond. Hier werden bijvoorbeeld regelmatig goudvliegen gezien. Het gaat om drie soorten: populierengouduil, iepengouduil en wilgengouduil.

Excursies

De insectenwerkgroep heeft bijgedragen aan de jubileumdag op 30 mei op Werk aan het Spoel. De dag werd geopend met het determineren van de inhoud van de nachtvlinderdial die was meegenomen van de Landzichtweg. Daarna werden er twee insectenexcursies verzorgd.

De excursie van 20 juni naar De Geelders, een natuurgebied tussen Schijndel en Boxtel, trok vijf belangstellenden. Het was bewolkt en daarom waren er weinig insecten. Er werden geen bijzondere insectenwaarnemingen gedaan. Wel werden er verschillende hommels (tuinhommel, akkerhommel en aardhommel), twee pantserjuffersoorten, verschillende zweegvliegen en verschillende microvlindersoorten gezien. De wielewaal liet zich horen en een houtsnip liet zich zien.

De Nationale Nachtvindernacht op 11 september werd in de VITENS boomgaard gehouden. Er kwamen 35 belangstellenden op af. Er waren met hulp van de leden van de jeugdgroep twee lakens opgesteld. Hier kwamen 28 nachtvinders, verdeeld over 16 verschillende soorten, op af.

De lage aantallen komen overeen met het landelijk beeld. Er zaten wel weer leuke soorten bij, zoals de populierengouduil en de essengouduil.

De jeugdgroepleden hebben ook geholpen met het aanbrengen van 'smeer' om

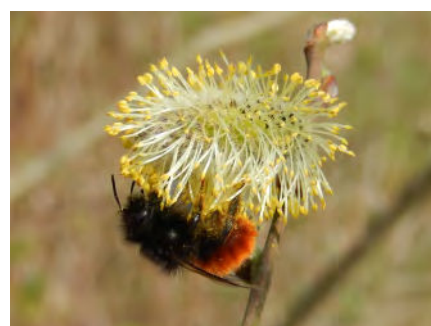
Tweede generatie St. Jansvlinder, Tichelsterrein Buren

8 vlinders op smeer in de Zump

Bijvangst smeren: struiksprinkhaan

Gehoornde metselbij, Tichelsterrein

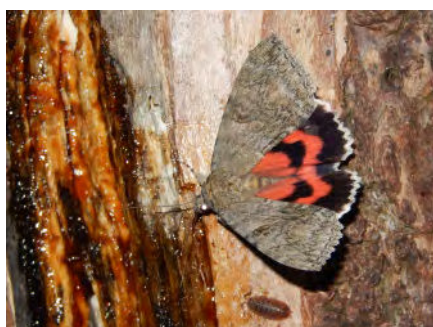

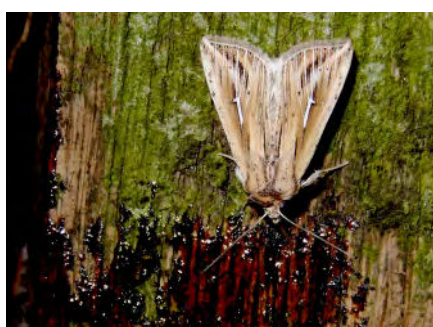
Dagpauwoog op sleedoorn

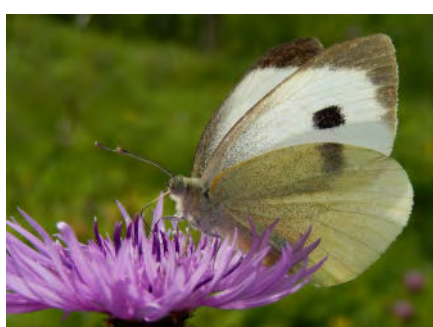
Lantaarntje

Rood weeskind op smeer in de Zump

Witte L-uil op smeer in de Zump

Groot koolwitje op het industrieterrein

nachtvlinders te lokken. Hier kwam onder andere een rood weeskind van drinken. Helaas vloog hij wat snel weg.

De jaarlijkse vakantie-vlinder-libellen-foto-op-naam-breng-avond in december werd weer door een aantal enthousiaste leden bezocht. Het leverde beelden op van allerlei huis- en tuininsecten uit Culemborg tot zeer exotische vlinders, libellen en sprinkhanen uit Spanje, Griekenland, Polen en Canada. Een groot deel kon op naam gebracht worden.

Lezingen, cursussen en publicaties

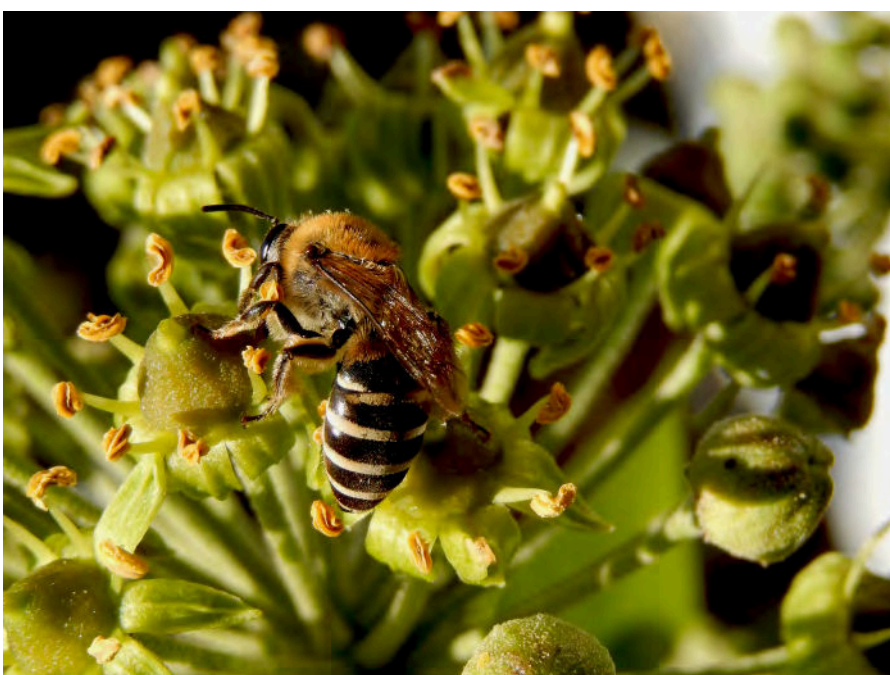
Bij een drietal lezingen in 2015 stonden insecten centraal: op 18 maart vertelde Roy van Grunsven, onderzoeker van Wageningen Universiteit, in 'Licht op Natuur' over het effect van verschillende kleuren kunstlicht op onder meer nachtvlinders. De lezing 'Wilde bijen en zo' door Pieter van Breugel op 15 april ging over het voorkomen en de rol van wilde bijen. Hij legde ook uit hoe je hen met insectenhôtels geschikte nesthulp kunt bieden. Op 21 oktober vertelden Dinky en Annette van Berkel over een vlinderexpeditie in Tusheti National Park in Georgië. Ze gaven de toehoorders een inkijkje in de manier waarop de vlinderpopulatie van een gebied in kaart wordt gebracht.

In de eerste Hak-al van 2015 kwamen insecten (dag- en nachtvlinders en het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje) aan bod in het artikel van Wiegert Steen over de ecologische waarde van de groepsschuilplaatsen langs de Diefdijk. Hans Kunstman en Jurgen Geven meldden in hun mooi geïllustreerde artikel in de tweede Hak-al grote aantallen insecten als resultaat van hun '1001-soortenjaar 2014'. In dezelfde Hak-al besprak Karin Verspui de geschiktheid van de Schapenplas in de Put van Buren (Tichelterrein) als leefgebied voor libellen.

De insectenmeldingen op de nieuwe NVWC-website betroffen voornamelijk vlinders en liepen nog sterk achter op de aantallen op de oude website. Op de fotopagina's werden echter ook interessante soorten gemeld, zoals de wilgenwespvliinder, de vuurlibel en de geelbruine herfstuil.

Welkom

Iedereen die geïnteresseerd is in insecten is van harte welkom bij de werkgroep. Kennis is niet noodzakelijk, interesse en enthousiasme voor insecten wel. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met Karin Verspui (insectencoor@nvwc.nl) of gewoon een keer meedoen met een activiteit.

Klimopbij aan de Akkerwinde

door Winny Verdouw

Jeugdgroep

De jeugdgroep was een 'meidengroep', maar er zijn ook weer wat jongens bijgekomen. We hebben nu rond de vijftien leden. Van het nieuwe bestuur kregen we een flinke portie aandacht. We overlegden met Carolien en Han. Dat gaf ons weer een nieuw elan. We gaan wat samen doen met de NME. Daar komen altijd heel veel kinderen op af.

Vanaf oktober hebben we onze activiteiten verplaatst van de ochtend naar de middag. Leuk is dat veel ouders ook graag bij onze activiteiten zijn en meegaan, omdat ze het ook wel wat vinden om erop uit te trekken en lekker buiten te zijn. Dus dan zijn vanzelf de groepen groter. We hebben ook geprobeerd met de scouting wat samen te doen.

Helaas hebben we van Martine afscheid moeten nemen. Haar laatste bijeenkomst met de microscopen was een succes. De kinderen waren erg enthousiast. Het was best moeilijk, maar dat kan juist leuk zijn. In haar plaats hebben we Cees van Appeldoorn kunnen verwelkomen. Hij

kwam al vaak met zijn kleindochter Lara en is ook lid van de nestkasten-, klus- en zoogdierenwerkgroep. Mienke en Marja zijn ook steeds van de partij.

Door het jaar heen hebben we het grote insectenhotel gevuld, dat de klusgroep voor ons had neergezet. En er zijn al metselbijtjes gesignaleerd in de zomer.

In januari hadden we twee bijeenkomsten: uilenballen pluizen, en met Hans en Jurgen de uterwaard in op zoek naar water-vogels.

Februari: insectenhotelletje maken, samen met de scouts.

Maart: ontdekken met de microscopen met Martine. Eind maart deden we een fotospeurtocht rondom de Steenuil.

April: naar de Zump, waterdierjes vangen, met prachtig weer. Veel kikkerdril!

Mei: verzorgen van een picknick met brandnetelsoep en broodbeleg met ingrediënten uit de natuur, bij het dertigjarige bestaan van de NVWC.

Juni: leuke vissenochtend met grote netten met Berry en Daniel. Veel soorten vissen gevangen.

September: op de vrijdagavond nachtvinders vangen met de insectenwerkgroep,

Oktober: een grote groep mensen trok achter Hans en Jurgen door de Plantage. We vonden heel veel paddenstoelen. Op deze mooie dag gingen ook veel kleine kinderen mee.

November: stenen zoeken langs de Lek, die heel laag stond. Dus veel stenen! Met Gerrit-Jan van Heerwaarden, die vroeger ook bij de jeugdgroep was. En we pluisten nog een middag uilenballen die de nestkastgroep altijd voor ons verzamelt. Vooral de grappige muizenvallen van Jurgen vielen in de smaak! Heel interessant.

December leende

zich weer goed voor enorm geknutsel met zaden, vet en pinda's.

In totaal heeft de werkgroep in het winterseizoen 2015 51 knotwilgen gesnoeid op drie locaties.

In februari op een dag het restant van de bomen aan de Bol Beusichemsdijk, negen bomen. Twee dagen in januari Goilberdingerdijk - Fort Werk aan het Spoel, in totaal 21 bomen. Een dag in december, Beusichemsdijk nr 7 / Merkx, ook 21 bomen.

Bij De Bol is het ongewis of wij de bomen nog kunnen onderhouden, aangezien het huis en landerijen te koop staan. In 2014 en 2015 heeft de werkgroep alle bomen gesnoeid. Het resthout is verwerkt in een houtwal achter de knotwilgen.

Op Werk aan het Spoel wordt de werkgroep ondersteund door vrijwilligers van het fort. Er waren twee dagen nodig om de zuidzijde te snoeien. Een zware storm noodzaakte ons om het werk op de eerste dag voor het einde van de morgen te staken. De gemeente Culemborg heeft hier het resterende resthout versnipperd.

Bij de familie Merkx is in november een werkdag afgelast in verband met het slechte weer. December jongstleden is ongeveer de helft van de rij gesnoeid. Het dikke hout is en meegenomen door de vrijwilligers. De rest is ter plekke verbrand. Niet versnipperd omdat het perceel niet bereikbaar is voor een versnipperaar in verband met de dijkverbeteringswerkzaamheden. In 2016 zal de rest van bomen worden verlost van de takken.

De werkverdeling van de werkgroep is eenvoudig, Wim Smits is, naast de vaste motorzager, degene die zorgt voor aanschaf en onderhoud van het materiaal en vervoer naar de knotplaats. Harry van de Warenburg verzorgt de communicatie met de eigenaren van de bomen en gemeente Culemborg, convocaties en dergelijke. En daarnaast zijn er uiteraard de vrijwilligers die hun steentje bijdragen op de knotdagen zelf door de handen uit de mouwen te steken.

Ook in 2016 zal de werkgroep weer actief op diverse locaties. Voor data en plaatsen zie de Hak-al of persberichten.

Voor meer informatie kun je terecht bij:

Harry van de Warenburg	tel. 0345 - 514358
Wim Smits	tel. 0345 - 501671

Knot- werkgroep

Adressen en info

NATUUR- EN VOGELWACHT CULEMBORG

Clubhuis "De Steenuil"
Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg

Triodosbank: NL 53 TRIO 0781 4043 12
KvK te Tiel: 40156764
e-mail: post@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl

BESTUUR:

Contact opnemen met bestuur kan door te mailen naar bestuur@nvwc.nl of te bellen.

Kars veling (Voorzitter)
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
0345-53 16 89

Martin Heerschop (secretaris)
0345 520380

Johan de Kruij (penningmeester)
Lindeboom 12
4101WH Culemborg
0345-515767

Jurgen Geven
Binnen de Wallen 12
4101DG Culemborg
0345-533756

Carolien Duivenvoorde
Akkerwinde 10
4102 JJ Culemborg
0345-505423

Theo de Jong
Rijnlaan 25
4105 GS Culemborg
0345-519946

Han Sloots
Rosalie Lovelingpad 6
4103 VD CULEMBORG
0345-518716

REDACTIE HAK-AL
redactie@nvwc.nl

OPMAAK HAK-AL
hakalopmaak@nvwc.nl

COÖRDINATOREN EN CONTACTPERSONEN:

VOGELWERKGROEP

Gerrit-Jan Klop
J.J. Slauerhofpad 9
4103 WL Culemborg
06-51148642
vogelcoor@nvwc.nl

PLANTENWERKGROEP

Leo van der Kooij
Vliegerweg 3
4101 JK Culemborg
0345 - 51 54 50
plantencoor@nvwc.nl

INSECTENWERKGROEP

Karin Verspui
Lingedijk 104
4196 HC Tricht
574123
insectencoor@nvwc.nl

KNOTWERKGROEP

Harry van de Warenburg
Grondzeilenweg 9
4105 HJ Culemborg
0345 - 51 43 58
knotcoor@nvwc.nl

NESTKASTWERKGROEP

Leo van der Kooij
(zie bij Plantenwerkgroep)

TUIN- EN KLUSWERKGROEP

Frans Waroux
Irene Vorrinkstraat 69
4105 JA Culemborg
0345 - 51 53 93
kluscoor@nvwc.nl

JEUGDGROEP

Winy Verdouw
Prijsseweg 113
4106 LE Culemborg
0345-517993 06-40805208
jeugdcoor@nvwc.nl

Zoogdierenwerkgroep

Jurgen Geven
Binnen de Wallen 12
4101DG Culemborg
0345-533756
zoogdierencoor@nvwc.nl

LEZINGEN EN CURSUSSEN

Annette van Berkel
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
0345 - 53 16 89
lezingcoor@nvwc.nl

VRAGEN OVER VLEERMUIZEN IN HUIS

Vleermuiswerkgroep Gelderland
Fred van Delft
Th. Zasstraat 6
4105 BN Culemborg
0345 - 51 58 20
vleermuisvragen@nvwc.nl

VRAGEN OVER INSECTEN

Annette van Berkel
(zie bij lezingen en cursussen)

MELDINGEN EN KLACHTEN

DIERENAMBULANCE VIANEN

Jolande van der Klis
Postbus 390
4130 EJ Vianen
06 - 51 11 12 90
jolandevanderklis@hetnet.nl

MILIEUKLACHTEN EN - MISSTANDEN

Klachten meldlijn gemeente Culemborg
0345 - 477 700

MELDING FLORA-EN FAUNAWET OVERTREDING

RVO
https://mijn.rvo.nl/flora-en-faunawet-overtreding
088-042 42 42; Bij spoed dierenpolitie: 144.

CONTACTGEGEVENS DIVERSE REGIONALE NATUUR-EN

MILIEUORGANISATIES:

KINDERBOERDERIJ "DE HEUVEL"

Peter Brosky
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
0345 - 51 88 09

STEUNPUNT NME

Pauline Hoevenaars
Bezoekadres: 'de Heuvel'
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
0345 - 51 97 41 (di. & wo.)
0345 - 47 78 17 (b.g.g.)
p.hoevenaars@culemborg.nl

NME NATUURTIJN

Yme Jan Bosma
yjb2009@live.nl

CAETSHAGE

Caetshage 1
4103 NR Culemborg
(tegenover de watertoren)
06-22667529 (Basjan)
website: www.caetshage.org

STICHTING WERK AAN 'T SPOEL

www.werkaanhetspoel.nl
Stichting Eva-Lanxmeer
Lodewijk van Deysselhof 19
4103 WK Culemborg
034-5568506 of
034-5568507
www.eva-lanxmeer.nl

MILIEUDEFENSIE STEUNPUNT CULEMBORG

Frederik van Eedenlaan 30
4103 WB Culemborg
0345 - 53 30 97
www.culemborg.milieudefensie.nl

MILIEUWERKGROEP BUREN

Goof den Hartog
Kloosterlaan 15
4111 LG Zoelmond
0345 - 50 20 61

OVERIGE CLUBINFORMATIE:

HET VOGELJAAR

Via de NVWC kun je je abonneren op het tijdschrift "Het Vogeljaar". Abonnementkosten zijn €13,00 per jaar (i.p.v. €13,50) en worden via de NVWCcontributie verrekend. Aanmelden kan bij de penningmeester.

VERBANDTAS EN -TROMMEL:

Op excursie? Vergeet dan niet vanuit de Steenuil de NVWC-rugtas mee te nemen met EHBO-doosjes, instructies en belangrijke telefoonnummers. Iets gebruikt? Meld dit dan bij het bestuur via bestuur@nvwc.nl

MELDEN NATUURWAARNEMINGEN:

via waarnemingen@nvwc.nl of via www.nvwc.nl bij waarnemingen, waarneming.nl

LIDMAATSCHAP EN CONTRIBUTIE:

Nieuwe leden, adreswijzigingen en overige veranderingen in lidmaatschap kunnen worden doorgeven via e-mail aan: ledenadmin@nvwc.nl of het postadres van "De Steenuil" t.a.v. ledenadministratie.

Lidmaatschap 2012: (hoofd)lid (met Hak-al) €20,00 per jaar; gezinslid: €10 per jaar. Postlidmaatschap €29,00 per jaar. Opzegging min. één maand voor het einde van het verenigingsjaar. Betaling liefst per automatische incasso, anders na betalingsoproep per e-mail (indien beschikbaar) of per brief.

Agenda

Indien deze Hak-al
onbezorgbaar, retour aan:
NVWC
Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg

April

zaterdag	02	Vogels in de buurt, excursie
woensdag	06	Jaarvergadering
maandag	11	Bestuursvergadering
woensdag	13	Cursus 'Natuur in en om Culemborg'
zondag	17	Gezamenlijke jeugdactiviteit NVWC-NME
woensdag	20	Lezing
maandag	25	Kopijdatum Hak-al

mei

zaterdag	07	Vogels in de buurt, excursie
zaterdag	07	Excursie n.a.v. cursus 'Natuur in en om Culemborg'
vrijdag	13	Start Big Day 2016
zaterdag	14	Big Day 2016
zaterdag	21	Jeugdactiviteit
zaterdag	21	Insectenexcursie Steenwaard
zaterdag	21	Excursie n.a.v. cursus 'Natuur in en om Culemborg'
maandag	23	Bestuursvergadering

Juni

vrijdag	03	Nationale Nachtvliedernacht
zaterdag	04	Vogels in de buurt, excursie
zaterdag	11	Jeugdactiviteit
maandag	13	Bestuursvergadering
zaterdag	25	Jeugdactiviteit

Juli

zaterdag	02	Vogels in de buurt, excursie
zaterdag	02	Jeugdactiviteit
maandag	11	Bestuursvergadering
maandag	25	Kopijdatum Hak-al

Augustus

Geen activiteiten

Deadline kopij Hak-al nr. 2 27 april